

**MATERIALS
OF THE XV INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE**

**AREAS OF SCIENTIFIC THOUGHT-
2018/2019**

December 30, 2018 - January 7, 2019

Volume 10
Pedagogical sciences

SHEFFIELD
SCIENCE AND EDUCATION LTD
2018

SCIENCE AND EDUCATION LTD

Registered in ENGLAND & WALES Registered Number: 08878342

OFFICE 1, VELOCITY TOWER, 10 ST. MARY'S GATE,
SHEFFIELD, S YORKSHIRE, ENGLAND, S1 4LR

Materials of the XV International scientific and practical Conference
Areas of scientific thought- 2018/2019 , December 30, 2018 - January 7, 2019
Pedagogical sciences. : Sheffield. Science and education LTD -104 p.

Editor: Michael Wilson

Manager: William Jones

Technical worker: Daniel Brown

Date signed for printing ,

For students, research workers.

Price 3 euro

ISBN 978-966-8736-05-6

© Authors , 2018

© SCIENCE AND EDUCATION LTD, 2018

PEDAGOGICAL SCIENCES

Strategic directions of reforming the education system

Бәкірова Жанел, Елубаева Айым, Ниязова Мадина

Жетекшісі: п.ғ.м., аға оқытушы Пазилова Б.А.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ағылшын тілі (ағылш. English, English language) — Үнді-еуропа тілдері жанұясының батыс герман тобына жататын тіл. Ағылшын тілі ежелгі тіл болып есептеледі, ол қазіргі Ұлыбритания аумағын ежелде басып алған Англосаксондардың тілі, бірақ жауланған кельттердің тілдері де әсерін тигізген. Ең көп тараған, әрі қытай тілінен кейінгі халық саны бойынша ең көп пайдаланатын тіл. Ұлыбритания, Америка Құрама Штаттары, Жаңа Зеландия, Аустралия және басқа елдерде ана тілі болып есептеледі. Одан басқа көптеген мемлекеттерде ресми тілі. Ағылшын тілі - дүние жүзіне ең кең таралған тіл. Үнді-еуропа тілдерінің батыс герман тілдеріне жатады. Ұлыбритания, АҚШ, Аустралия, Жаңа Зеландияның мемлекеттік тілі болып табылады. Канадада (француз тілімен қатар), Ирландияда (ирланд тілімен қатар) мемлекеттік қос тілдің бірі. БҰҰ-да қабылданған ресми алты тілдің негізгісі. Алты құрлыққа кең тараған бұл тілде қазір 400 млн-нан астам адам сөйлейді.

Қазақстан – көпұлтты мемлекет. 135-тен астам халық бірлік пен татулықта өмір сүріп жатыр. Әрбір ұлт өкілдері өз тілдерін, салт-дәстүрін сақтап қалуы үшін барлық жағдай жасалуда. Оны елбасымыз Н.Ә.Назарбаев та атап өткен болатын: «Біз көпұлтты қоғамбыз. Қазақстанда тұратын барлық ұлттар мен ұлыстардың тілін, мәдениетін және салт-дәстүрін дамытуға барынша жағдай жасауды алдыңғы уақытта да жалғастыра беретін боламыз».

Қазақстанда да 20 ғасырдың 50-жылдарынан бастап Абылай хан атындағы Қазақ мемлекеттік халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінде, өзге де жоғары және орта оқу орындарында Ағылшын тілі оқытылып, мамандар дайындалды. Жеке пән түрінде мектеп бағдарламаларына енгізілді.

Қазір көше бойында, аялдамада, оқу орындарында, телеэкранда да, тіпті ғаламторды аша қалсаңыз барлықтарыңызда ағылшын тілінің курсын оқуға шақырамыз деген хабарландыруларға еріксіз көзге түседі. Бұл дегеніміз – бүгінгі күннің заман талабы – ағылшын тіліне деген сұраныстың жоғары деңгейде екенін айқын дәлелі.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың өзі халыққа жолдауында «Тіл үштұғырлығы» мәдени жобасын кезеңдеп іске асыруды ұсынды. Бұндай үндеу қоғамда қызу пікірталас туғызып келеді. Қазақ тілінің мәртебесін көтермейінше, мықты, өркениеті дамыған ел болмайтынымызды алға тартты. Ғалым Шоқан Уәлиханов: «Халықтың кемеліне келіп өркендеп өсуі үшін ең алдымен азаттық пен білім қажет» – дейді. Сондықтан да өркениетті, қоғам мен құқықтық мемлекеттің одан ары өсіп-дамуы үшін білімді мамандармен қатар ағылшын тілін жетік білу қажет.

Елбасымыз «Біз **ағылшын тілін** игеруде серпіліс жасауымыз керек. Қазіргі әлемнің осы «лингва франкасын» меңгеру біздің еліміздің әрбір азаматына өмірдегі шексіз жаңа мүмкіндіктерді ашады» деді халыққа жолдауында. Айтылған сөзде негіз бар, себебі халықаралық байланыстар тіл мәртебесіне – ағылшын тілі ие болып отыр.

Ағылшын тілінің басты артықшылығы – кең таралғандығы, әлемде шамамен ағылшын тілінде сөйлейтін 1 миллиард адам бар екен. Қазақстанда немесе басқа елде қанша адам ағылшын тілін меңгергендігін тап басып айту мүмкін емес. Бірақ, ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашақты бірге құрамыз!» атты Жолдауында атап көрсеткендей, 2020 жылға дейін елімізде «ағылшын тілін білетін тұрғындар саны 20%-дан кем болмауы тиіс». Бүгінде Қазақстанда ағылшын тілі қызметінің артқандығын аңғаруға болады, ал бұл дегеніңіз 2008 жылы басталған «Үштұғырлы тіл» мәдени жобасының іске асырылуының маңызды кезеңдік нәтижесі. Осы жоба аясында қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі ретінде оқытылуы тиіс болатын. Ағылшын тілін меңгеру – жастарға әлем танудың кілті болмақ. Ағылшын тілін білу біздің жастарға шексіз мүмкіндіктер ашады. Ол – жаһанданудың кепілі. Қазақ тілі – мемлекеттік тіл. Еліміздің тәуелсіздігінің нышаны. Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде, яғни қазақ тілі – болашақтың тілі. Өзге ұлт өкілдерінің тілдерін оқып-білуге, үйренуге жағдай жасау арқылы әр тілдің өзіндік ерекшелігін білеміз, салт-дәстүрімен таныс боламыз.

Ағылшын тілін білу сән емес, заман талабы екені белгілі екенін жоғарыда аталған ел басының жолдауларынан да білуімізге болады. Бір тілмен ғана шектеліп қоймай, жан-жақты болуға, тіл үйренуге талпыну керек. Бұл жастардың болашағының ғана емес, тұтастай ұлт болашағының жарқын болуының кепілі. Ағылшын тілі – байланыс тілі. Ағылшын тілі қазіргі заман талабына сай, кең ауқымда қолданылатын тіл. Ағылшын тілі заманымызда өте маңызға ие болып отыр. Халықаралық сипаттағы ағылшын тілінің рөлі, қазіргі ХХІ ғасырда тереңдетілген, маңызды рөл болып саналуда.

Қорыта айтқанда, бүгінгідей жаһандану заманында көп тіл білетін адамның қоғамдағы алар орны да ерекше. Өзге тілді үйрену, оны жетік меңгеру — бұл ең алдымен халықаралық қатынастар кезінде айрықша рөл атқаратыны баршамызға аян. Тіл – халықпен бірге өмір сүріп дамиды. Мектеп табалдырығынан бастап жоғарғы оқу орындарында ағылшын тілін үйрету айрықша мәртебеге ие. Ағылшын тілінің Қазақстандағы рөлінің арта түсуі қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесін іске асыру мәселесін маңызды ете түсуде. Тіл үйренудің ешқандай зияны жоқ.

Елбасымыздың міндет етіп қойған бәсекеге қабілетті мемлекет құруда жас ұрпақтың тигізер үлесі зор. Бүгінгі таңда жоғарғы оқу орындарында шет тілін кәсіби деңгейде оқыту басты орында тұр. Яғни әрбір студент өз мамандығына байланысты шет тілін жетік меңгеріп, одан әрі қарай дамыта алады. Сонымен қатар шет мемлекеттерге шығып, мол тәжірибе жинақтауға мүмкіндігі өте мол. Себебі ағылшын тілі арқылы әлемдегі көптеген мелкеттерге барсаңда еркін қарым қатынас жасай аласың. Ендеше, ағылшын тілін білу – заман талабы. Әр белсенді жан әр түрлі тіл білсе, ешқашан ұтылмайтыны сөзсіз.

Ана тілінен айырылған адам өз халқы жасаған мәдени мұраның бәрінен құралақан қалады» – деп Ғабит Мүсірепов айтқандай, «Өзге тілдің бәрін біліп», тек өз тілімізді құрметтеуді ешқашан ұмытпайық. Өз тіліміз сан ғасырлардан, атадан балаға жалғасып, жойылмай, әлі күнге де дейін келе жатқан баға жетпес байлығымыз. Бұны өсіп келе жатқан ұрпақ жадынан шығармауы тиіс. Біз тек байлығымызды сақтай отырып дамыған төрткүл дүниенің алпауыт мемлекеттеріне қазақтай ұлы халықтың бар екенін паш ете аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президентінің Жолдауы
2. "Қазақстан-2050" *Стратегиясы* - 2012 жыл
3. Шетел тілін оқыту әдістемесі №4(48), 2010
4. <http://bilim-all.kz/article/5514-Agylshyn-tilinin-manyzdilygy>
5. [Ғаламтор](#)

Янченко П.В.

*аспірант, Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка*

СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ ДОДАТКОВИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ПРАВОВОГО НАПРЯМУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Для ефективного вирішення проблеми формування правової культури майбутніх юристів слід створити відповідні педагогічні умови. Однією з таких умов є *створення консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам*. Підґрунтям до виокремлення цієї педагогічної умови послугував той факт, що сучасний ринок праці все більше висуває вимоги не до конкретних теоретичних знань, з огляду на те, що фахова підготовка майбутнього юриста охоплює триєдине завдання – формування знань, вмінь і навичок, а саме, на найголовніше – до практичних навичок, професійної компетентності і правової культури випускника ЗВО. У цьому аспекті створення на базі ЗВО консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам та активне залучення студентів під час навчання до їхньої діяльності набуває вагомого значення, адже надає студентам можливість отримати необхідні практичні знання та впливає на професійне зростання студентів та постійний розвиток їх правової культури.

Як свідчить практика, сучасний освітній процес у ЗВО, які здійснюють підготовку студентів за спеціальністю 081 «Право», перевантажений вивченням масиву нормативно-правових актів і не достатньо зорієнтований на юридичну практику випускників-майбутніх юристів та поверхнево стимулює індивідуальну навчальну активність студентів (Кравчук, Мудрак, 2014). У цьому контексті імпонує позиція В. Єлова, який акцентує увагу на тому, що випускники юридичних ЗВО, юридичних факультетів ЗВО неюридичного профілю зазначають, що не готові повноцінно працювати як юристи, оскільки не вміють опитувати (брати інтерв'ю), консультувати клієнтів, складати та подавати

юридичні документи, здійснювати підготовку до справи, брати участь у процесі, опитувати свідків, сторін, виступати у судових дебатах тощо (Єлов, 2004). Вирішенню цієї проблеми сприятимуть консультаційні центри з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам.

Різновидами таких консультаційних центрів при ЗВО, які здійснюють підготовку студентів за спеціальністю 081 «Право», є: юридичні клініки; правничі клініки; юридичні консультації; громадські приймальні по наданню безкоштовної правової допомоги малозабезпеченим верствам населення; центри правової допомоги громадянам тощо.

Слід зазначити, що найчастіше у ЗВО консультаційні центри створюються під назвою «Юридична клініка» та «Юридична консультація», хоча за своєю суттю діяльність кожного з різновидів консультаційних центрів є ідентичною.

Аналіз наукових праць (Н. Дубчак (2014), М. Дулеба (2006), І. Сенчак (2012), М. Лоджук (2014), В. Молдован, Р. Кацавець (2007), Ю. Фігель (2011)) та практичної діяльності ЗВО свідчить, що такі консультаційні центри є особливим механізмом сприяння якості юридичної освіти, що проявляється в створенні для студентів можливості під час навчання практикуватися в юридичній професії, виконуючи аналітичну та правозахисну роботу (Галай, 2009). Кожен з різновидів консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам забезпечує реалізацію *мети*: підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів юридичної спеціальності; забезпечення доступу представників соціально вразливих груп суспільства до правової допомоги; формування правової культури громадян; підготовка та навчання студентів у руслі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності; розширення співробітництва юридичних факультетів та ЗВО із судовими, правоохоронними органами, органами юстиції, державної влади і місцевого самоврядування тощо; впровадження у процес фахової підготовки майбутніх юристів елементів юридичної практики студентів у сфері надання юридичних послуг; надання правової допомоги громадянам, особливо, малозабезпеченим верствам населення (Зубець, Майоренко, Самойлов, 2018).

Слід зазначити, що Асоціацією юридичних клінік України (2003, 2005) було сформовано власну внутрішню правову базу, спрямовану на забезпечення та уніфікацію діяльності юридичних клінік та їх відмежування від інших форм об'єднань студентів та молодих юристів, які надають юридичну допомогу населенню. Науковцями та практиками було прийнято стандарти юридичних клінік України (2014), типові положення про юридичну клініку (2006) та етичний кодекс діяльності юридичної клініки в Україні (2005) – основні нормативно правові документи, які регламентують діяльність юридичних клінік.

Згідно з положеннями цих документів, юридичні клініки можуть здійснювати свою діяльність у двох *організаційно-правових формах*: 1) як структурний підрозділ ЗВО чи факультету, який їм підпорядковується; 2) як формування при ЗВО чи факультеті, яке взаємодіє з ними на підставі договору та може бути юридичною особою.

Створення консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам як педагогічна умова формування правової культури майбутніх юристів реалізує три групи цілей (освітні, соціальні та інші цілі) та являє собою процес, у якому можна визначити дві основні складові: 1) накопичення правових знань; 2) перетворення цієї накопиченої інформації в особисті переконання (Моїсєєв, Удод, 2013).

Успішна реалізація цієї педагогічної умови, на нашу думку, забезпечується урахуванням таких *факторів*:

«*Кадри ЗВО*»: кадрове забезпечення освітнього процесу в консультаційному центрі, яке здійснюється на основі спеціальної наукової та методичної підготовки викладачів юридичних дисциплін ЗВО;

«*Правова культура*»: націленість освітнього процесу на формування правової культури упродовж усього періоду фахової підготовки майбутніх юристів шляхом залучення до роботи в консультаційному центрі;

«*Паритетність*»: організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії тандему «студент-викладач» під час роботи студентів у консультаційному центрі;

«*Практикуючі юристи*»: залучення до роботи у консультаційному центрі практикуючих юристів з метою надання кваліфікованої допомоги студентам-консультантам;

«Вдосконалення»: постійне вдосконалення змісту, форм і методів навчання та правового виховання майбутніх юристів.

Щодо останнього фактору, слід зазначити, що у практиці роботи консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам використовуються різноманітні **інтерактивні методи**: метод ПРЕС, метод Сократа, дерево рішень, мозковий штурм, займи позицію, аналіз правової ситуації, мікрофон, дискусія, «ток-шоу», ажурна пилка, дебати, коло ідей, переговори, модерація, стоп-кадр, навчаючи-вчусь, робота в парах, рольові ігри, акваріум, імітація спрощеного судового слухання (суд від свого імені), попереднє розслідування та імітація судового слухання, метод «Якби ...», неперервна шкала думок (континуум, нескінченний ланцюжок), метод колективного пошуку оригінальних ідей тощо (Гуревич, Кадемія, Шевченко, 2013).

Досвід діяльності консультаційних центрів уможлиблює виокремити такі найбільш поширені форми правової допомоги, яку навчаються надавати населенню майбутні юристи: 1) правове інформування; 2) правове консультування; 3) складання юридичних документів; 4) правове представництво; 5) правова освіта (Моїсєєв, Удод, 2013).

Слід погодитися з вітчизняним ученим М. Лоджуком, що діяльність майбутніх юристів під час роботи в консультаційних центрах має базуватися на таких *принципах*:

1) поваги до права, справедливості та людської гідності (у своїй діяльності майбутні юристи та співробітники консультаційних центрів повинні використовувати лише правові засоби вирішення проблеми відвідувачів з метою відновлення рівноваги права та з усвідомленням про особливу цінність та значимість людей як особистостей);

2) спрямованості на захист прав і свобод людини (діяльність майбутніх юристів та співробітників консультаційних центрів має бути спрямованою виключно на реалізацію, захист та відновлення прав, свобод та інтересів клієнтів-відвідувачів);

3) *гуманізму* (діяльність майбутніх юристів та співробітників консультаційних центрів має будуватися на засадах доброзичливості, поваги, розуміння до проблем відвідувача та взаєморозуміння);

4) *об'єктивності* (вирішення правового питання клієнта-відвідувача має відбуватися відсторонено, незважаючи на особисті уподобання чи вигоду);

5) *законності* (у своїй роботі майбутні юристи та співробітники консультаційних центрів мають діяти у строгій відповідності до положень чинного законодавства України);

6) *конфіденційності* (інформація, отримана майбутніми юристами та співробітниками консультаційних центрів від відвідувача, а також про відвідувача (зокрема, щодо його особи) або інших осіб у процесі надання консультацій, може бути використана лише у навчальних цілях та з його письмового дозволу);

7) *безоплатності надання правової допомоги* (за надання правової допомоги майбутні юристи та співробітники консультаційних центрів не вправі отримувати будь-які кошти, матеріальну чи іншу вигоду);

8) *професіоналізму* (майбутні юристи та співробітники консультаційних центрів зобов'язані надавати правову допомогу компетентно та добросовісно, зі знанням відповідних норм права, найбільш повним урахуванням усіх обставин, що стосуються вирішення проблеми відвідувача, та можливих наслідків такого виконання);

9) *принцип «pro bono»*, який полягає у спрямованості діяльності майбутніх юристів не лише в інтересах конкретних осіб, але й суспільства в цілому (аналогія з принципом соціальної справедливості у правозастосовній діяльності державних органів та посадових осіб) (Лоджук, 2015).

Узагальнюючи все вище викладене, процес створення консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам унаочнимо за допомогою схеми (рис. 1):

Рис. 1. Створення консультаційних центрів

Без сумніву, створення консультаційних центрів з надання додаткових освітніх послуг правового напрямку студентам, школярам, фізичним та юридичним особам сприятиме розвитку якісної юридичної клінічної освіти в Україні, а також формуванню правової культури майбутніх юристів під час навчання у ЗВО.

Література

1. Кравчук, М. В., Мудрак, Р. М. (2014). Юридична клініка – інноваційних напрямків розвитку правової освіти в Україні. Верховенство права у новітніх законодавчих реформах: доктрина та практика: зб. матер. Міжнар. юридичної наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція». К. С. 7–30.
2. Єлов, В. А. (2004). Формування окремих професійних навичок роботи з клієнтом студентів юридичних факультетів : навч. посібник для студ. та викладач. ВНЗ та практикуючих юристів.

Луцьк : РВВ “Вежа” Волинського державного університету ім. Л. Українки. 72 с.

3. Зубець, Г. І., Майоренко, Я. М., Самойлов, М. В. (2018). Юридична клініка як спосіб підготовки фахівців-юристів та правової допомоги громадянам. Взято з: <https://legal.nam.edu.ua/yuridyshnaklinika/11-yuridichna-klinka-yak-sposob-pdgotovki-fahvcv-yuristv-ta-pravovoyi-dopomogi-gromadyanam.html>
4. Моїсєєв, Ю. О., Удод, М. В. (2013). Щодо питання про мету та завдання юридичної клініки як бази для практичного навчання студентів старших курсів. Правничий часопис Донецького університету. № 1. С. 85–91.
5. Гуревич, Р. С., Кадемія, М. Ю., Шевченко, Л. С. (2013). Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: навч. посіб. / Гуревич Р. С. (ред). Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 309 с.
6. Лоджук, М. Т. (2015). Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія. Одеса : Фенікс. 328 с.

Modern methods of teaching

Мусина В.Т., Медиева С.Х., Копбалина К.Б., Даян М

Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ЭЛЕКТРОНДЫ ОҚУЛЫҚТЫ ПАЙДАЛАНУ

Білім беру саласында электронды оқулықтарды пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай туғызады. Қазақстан Республикасы Президенті өзінің 2011 жылғы Қазақстан халқына жолдауында: «2015 жылға қарай білім беру ұйымдарының 50 пайызы электронды оқытуды пайдаланып, 2020 жылға қарай оның саны 90 пайызға дейін артады» дегенді айтқан болатын[1].

Қазіргі уақытқа, қоғам талабына сәйкес балалардың білімін, өмірге көз қарасын арттыру барысында түрлі жұмыстар атқарылу үстінде. Педагогикалық қызметке ынтасы жоғары, білім беру саласындағы үнемі жаңарып отыратын өзгерістерге икемді, жаңа технологияларды оқу-тәрбие үрдісінде қолдана алатын мұғалім ғана қоғамдағы өзгерістерге бейім оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда түйінді тұлға болып табылады. Бүгінгі таңда білім берудегі басты міндет әр түрлі әдіс-тәсілдерді, жаңа технологияларды қолдана отырып оқушының пәнге деген қызығуларын арттыру және білім сапасын жақсарту [2].

Білім беру жүйесіндегі білімділікті, баланың қызығушылығын ашатын кезең бастауыш сынып кезі болып табылады. Бірінші сыныпқа енді ғана келіп қоғамдық ортаға араласа бастаған баланың ойын, көз қарасын дамыту осы кездерден басталады. Мұғалім түрлі тәсілдерді қолдану арқылы балаға білімнің не екенін түсіндіріп, алға қарай жылжуына көмектеседі. Заманға сәйкес білім саласындағы бастауышта баланың ой-өрісін дамытуға көмектесетін құралдың бірі электронды оқулық. Электронды оқулық - педагогикалық технология болып табылады. Педагогикалық технология - оқу процесін іске асырудың мағыналы технологиясы[3].

Білім беру жүйесінде электронды оқулықтарды пайдаланып, үлкен табыстарға жетуге болады. Электронды оқулықтарды пайдалану барысында

оқушы екі жақты білім алады: біріншісі - пәндік білім, екіншісі - компьютерлік білім. Электронды оқулықтарды пайдалану оқушының өз бетінше шығармашылық жұмыс жасауына, теориялық білімін практикамен ұштастыруына мүмкіндік береді. Электронды оқулыққа оқу технологиялары жинақталған. Мысалы: ойын арқылы оқыту, блокты оқыту, тірек- сигналдар арқылы оқыту, т.б. Электронды оқулық арқылы оқушы көптеген қосымша материал ала алады, осы алған мәліметтерін компьютерден көргендіктен есінде жақсы сақтайды, өз бетінше жұмыс жасау қабілеті қалыптасады.

Оқу материалдарын жақсы игеруде электрондық оқулықтардың атқаратын рөлі зор. Электрондық оқулықтарда теориялық тақырыптар кеңінен беріліп түсіндіріледі.

Электронды оқулық–оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын қамтитын компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, моделдеу, тестілеу т.б. бағдарламалардың жиынтығы. Электрондық оқулық жай оқулықтарға қарағанда өте тиімді қосымша мүмкіндіктер береді.

Атап айтқанда:

кері байланысты іс жүзінде тез арада қамтамасыз етеді;

жай оқулықтағы ақпаратты іздеу мүмкіндіктері біраз уақыт алатын болса, электрондық оқулық қажетті оқулықты табуға тез мүмкіндік береді;

гипермәтінді түсіндірулерге өту барысында уақытты үнемдеуге көмектеседі.

Электронды оқулық–ғылыми-педагогикалық құрал. Электрондық оқулықтардың тиімділігі:

теориялық материалды өз бетімен оқып үйренуге зерттеуге мүмкіндік береді;

сабақты иллюстрациялық материалдармен жабдықтауға көмектеседі;

сабақта және сабақтан тыс уақытта өз бетімен әр түрлі деңгейлі шығармашылық тапсырмалар орындауға мүмкіндік береді [4].

Электрондық оқулықтың құрылымын жан –жақты зерттейкеле профессор О. Околелев электрондық оқу құралы қолданушының барлық сезім мүшелері жұмыс істеуін қамтамасыз ететін бірден – бір оқу құралы бола отырып, қазіргі заман талабына сай ақыл-ойдың дамуына себепші болуы тиіс деген қорытындыға келеді [5].

Электрондық оқулықты құрастырған кезде оның мәтіндік ақпараттан көрі графиктік ақпараты көбірек қамтылуы керек, себебі ол оқушының ақпаратты тез әрі көрнекі түрде қабылдауына жағдай жасайды.

«Математика» электрондық оқулығы кіріспеден және сегіз негізгі модульдерден тұрады:

№ 1 модуль «Заттардың қасиеті»

№ 2 модуль «Геометриялық фигуралар»

№3 модуль «Басқа ұғымдар»

№4 модуль «Теңдік, теңсіздік».

№5 модуль «Сандар»

№6 модуль «Сандық түзу»

№7 модуль «Арифметикалық амалдар»

№8 модуль «Нәтижені тексеру»

1 сынып оқушысы үшін көз алдында кескінделіп тұрған заттарды санау арқылы есеп шығару, мысал орындау, оның ой-қиялын дамытып, жүйелі ойлауға үйретеді.

Электрондық оқулық – жаңа оқу құралы, оның құрылымы мен мазмұнына өзгерістер енгізуге болатын ашық жүйе. Электрондық оқулықтың кейбір элементтерін дәстүрлі оқулықпен салыстыратын болсақ, мынадай қорытынды жасауға болады:

Электрондық оқулықта мәтіндік ақпарат қысқа және тұжырымды болады. Бұл оқушының оқу материалын шапшаң меңгеруіне көмектеседі. Сонымен қатар, мұнда әріптердің түсін, типін өзгерте отырып, яғни виртуалды бейнелей отырып, маңызды тірек сөздерді айқын көрсетуге болады. Мұны кәдімгі оқулықта көрсету қиын, онда тек қисық, асты сызылған, қоюланған әріптермен белгіленуі мүмкін;

Электрондық оқулықта өте көп көрнекі материалдар қамтылады. Бұл көрнекіліктің дидактикалық мәнін ашады. Бастауыш сынып оқушылары қимыл мен қозғалыс арқылы берілген түсініктерді қызығушылықпен қабылдайды. Мұндай көрнекіліктің бәрін оқулықта беру мүмкін болмайды;

Кәдімгі оқулықта тіптен берілмейтін бейнематериалдарды беру электрондық оқулықтың шоқтығын тағы да биікке көтереді. ЮНЕСКО мәліметтері бойынша, оқушылар аудиоақпараттың 12 %-ын, көрген ақпараттың

25%-ын, ал аудиовизуалды ақпараттың 65%-ын қабылдайды. Олай болса, компьютерлердің мультимедиялық жабдықтарын пайдалана отырып жасақталған электрондық оқулық оқушының оқу материалын оқушының жақсы меңгеруіне жол ашады [6].

Электронды оқулықтың басты ерекшелігі бастауыш сынып оқушыларына математика пәнінен оқушылардың шығармашылық іс- әрекетін дамытудың жолдарын көрсету болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы Қазақстан халқына жолдауы
2. <https://www.startinfo.kz>; <https://www.zkoipk.kz/>; <https://stud.kz/>
3. <https://www.infourok.ru/>
4. С.К.Абильдина, Б.А.Жекибаева, Ж.Б.Асетова Педагогикалық мамандыққа кіріспе. Алматы: CyberSmit, 2017.
5. И.Р. Касимов., С.А. Касимова., А.К.Кушегалдин «Жаңа педагогикалық технологиялар» : көмекші құрал. Алматы 2017
6. <https://www.infourok.ru/>

Залесский Б.Л.

Белорусский государственный университет

НА ПУТИ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ СТАНДАРТАМ В ФОРМАТЕ 3+

Одной из основных задач по организации образовательного процесса в учреждениях высшего образования Республики Беларусь в 2018/2019 учебном году является обновление содержания образования и переход к новому поколению стандартов образования, обеспечивающих подготовку специалистов для всех видов профессиональной деятельности, а также «обеспечение гибкости и вариативности образовательных программ в соответствии с меняющимися потребностями рынка труда, инновационным развитием отраслей экономики и социальной сферы; <...> обеспечение практико-ориентированности образования» [1, с. 2,3]. Такая постановка вопроса продиктована тем, что в числе мировых трендов развития высшего образования сегодня выделяют такие, как: 1) переход к массовому высшему образованию, что объясняется развитием мировой экономики и ростом спроса на квалифицированных специалистов; 2) внедрение информационно-коммуникационных технологий в высшее образование, что выводит на первый план формирование нужных специалистам компетенций; 3) организация обучения на протяжении всей жизни, что требует фундаментальных знаний при первичном обучении и влечет сокращение специальной и практико-ориентированной подготовки на начальном этапе. В этой связи в Республике Беларусь в числе приоритетных для развития системы высшего образования направлений значатся в числе других такие, как: обеспечение качества обучения в условиях массового высшего образования; взаимосвязь с рынком труда; «интеграция образовательной научно-исследовательской и инновационно-предпринимательской деятельности <...>; дальнейшая интеграция в международное образовательное пространство; повышение международной конкурентоспособности» [2, с. 10].

Для Республики Беларусь характерно то, что стержневой основой стандартов высшего образования, на базе которых осуществляется сегодня образовательный процесс на его первой и второй ступенях, является **компетентностный подход**. Широко используемый в мировой практике, он

позволяет более адресно формулировать требования к молодым дипломированным специалистам, их профессиональным и личностным компетенциям. Именно при таком подходе компетентностно-квалификационная характеристика профессиональной деятельности специалиста наиболее полно ориентирована на сферы, объекты, виды и задачи профессиональной деятельности, а также на состав компетенций. Иными словами, внедрение компетентностного подхода в систему высшего образования направлено на повышение качества этого образования, подготовку высококвалифицированных специалистов, конкурентоспособных на рынке труда, свободно владеющих своей профессией и ориентирующихся в смежных областях деятельности, готовых к постоянному профессиональному росту, социальной и профессиональной мобильности.

Отметим также, что в Республике Беларусь действующие образовательные стандарты высшего образования ввели **модульный принцип** организации социально-гуманитарного цикла. И он достаточно широко реализован в белорусских вузах в последние годы при изучении социально-гуманитарных дисциплин, что позволило «на практике перейти к интеграции содержания образования и междисциплинарности, а также организовать вариативность в освоении содержания образовательных программ в привязке к будущей профессиональной деятельности выпускника» [3]. Дальнейшее развитие и совершенствование этого принципа предполагает широкое распространение **практико-ориентированного обучения**, которое реализуется путем интеграции потенциалов образования, науки и эффективной производственной практики. Вот почему внедрение модульного принципа построения образовательных программ высшего образования рекомендовано Республиканским советом ректоров учреждений высшего образования Республики Беларусь как инструмент для их пересмотра и актуализации содержания.

Образовательные стандарты третьего поколения в белорусской высшей школе были внедрены еще в 2012-2013 годы. Их реализация потребовала сбалансированного системного подхода к решению вопросов обеспечения качества образования, применения инновационных образовательных технологий в учебном процессе, усиления практико-ориентированности получаемых знаний, развития образования в течение всей жизни. Тем не менее, в июне 2016 года

Республиканский совет ректоров учреждений высшего образования принял решение “О разработке типовой учебно-планирующей документации нового поколения (образовательных стандартов и примерных учебных планов)”, в котором указал на целесообразность разработки нового поколения стандартов в формате 3+ на основе существующих стандартов третьего поколения. Ключевыми принципами при этом должны стать «реализация компетентностного подхода, модульное проектирование учебных планов и стандартов, профилизация <...>, тесная взаимосвязь бакалаврской и магистерской моделей подготовки» [4, с. 14]. Разрабатываемые стандарты в формате 3+ должны опереться на опыт реализации национальных образовательных стандартов предыдущих поколений и передовой международной опыт создания образовательных программ, а также способствовать развитию и востребованности магистерских программ.

Литература

1. Об организации образовательного процесса в учреждениях высшего образования в 2018/2019 учебном году. – Письмо Министерство образования Республики Беларусь от 24.08.2018. – 46 с.
2. Гайсенюк, В.А. Глобальные вызовы и развитие высшего образования в Республике Беларусь / В.А. Гайсенюк // Инновационные подходы в образовательном процессе высшей школы: национальный и международный аспекты : сборник статей межд. науч.-практ. конф., посвящ. 50-летию Полоцкого государственного университета, Новополоцк, 8-9 февр. 2018 г. / Полоцкий государственный университет; под ред. Ю.П. Голубева, Н.А. Борейко. – Новополоцк, 2018. – С. 9–12.
3. О направлениях развития высшего образования в Республике Беларусь (повышение качества подготовки и конкурентоспособности) [Электронный ресурс]. – 2014. – URL: http://srrb.niks.by/info/post_09_14_14.htm
4. Макаров, А.В. Реализация компетентностного подхода при проектировании стандартов высшего образования поколения 3+ / А.В. Макаров // Высшее техническое образование. – 2017. – №1. – Том 1. – С. 13–23.

Сарсекеева Ж.Е., Кабдрашитов К.К., Шаяхметова М.Н.

Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Творческим обычно называют человека, совершившего научное открытие, гениальное изобретение или создавшего произведение искусства, т.е. совершившего творческий акт, который был высоко оценен большинством, а также человека неординарного в своем восприятии действительности и реакции на нее. Помимо эмоциональной составляющей, важным отличием творческой личности является система мотивации: потребность, стремление, заинтересованность очень важны в творчестве. Система мотивации является движущей силой, основой человеческого поведения в целом, а особенно для творческой личности. Творческой личности необходимо развивать обе составляющие: творческое мышление и интеллект. Отсутствие знаний, умений, мастерства трудно заменить вдохновением и часто даже талантом. Кроме того, у людей с высокими творческими способностями, но низким интеллектом сильно страдают личностная и социальная сферы: такой человек чаще всего невротичен, тревожен, плохо адаптирован к требованиям социального окружения. Наоборот, при сочетании высокого уровня творческих способностей с высоким интеллектом творческий человек чаще всего хорошо адаптирован к среде, активен, эмоционально уравновешен, независим. Сочетание интеллекта и творческих способностей предрасполагает к выбору разных сфер социальной активности. Препятствием к проявлению творческих способностей чаще всего выступают: страх оказаться «белой вороной», склонность к конформизму, моральные запреты, однообразие решаемых задач. Степень же проявления творческих способностей зависит не только от их развития или одаренности, но и в значительной мере от внутренней и внешней мотивации. Под внешней мотивацией творчества понимается реакция социального окружения, как положительная (поощрение вниманием, признание, одобрение, материальное вознаграждение), так и отрицательная (резкая критика, наказание). Следует отметить, что значимость внешней мотивации проявляется наиболее полно лишь

в случае, если она исходит от референтной группы. Существенность влияния внешней мотивации напрямую зависит от уровня внутренней мотивации: чем меньше уровень внутренней мотивации, тем существеннее сказывается мотивация внешняя. На уровень внутренней мотивации к творчеству оказывают влияние следующие факторы: интериоризированные личностью ценностно-ориентационные установки; самооценка; стабильность эмоционального состояния. В связи с этим рекомендуется использовать следующие методы стимулирования проявления творческих способностей: расширение круга интересов личности, самоидентификация с другой личностью могут помочь минимизировать отрицательное влияние моральных и культурных запретов; переключение внимания и смена деятельности могут способствовать снятию влияния установок, сформировавшихся в процессе деятельности (шаблонный или негативный опыт выполнения аналогичной или схожей деятельности); поскольку для проявления творческих способностей очень важно иметь высокую самооценку, целесообразно воздействовать на нее путем повышения внешней положительной и минимизации внешней отрицательной мотивации; исследователи биографий творческих личностей отмечают, что творчество проявляется слабее, если в эмоциональной сфере устанавливаются относительно продолжительная стабильность, и наоборот, сильный всплеск творчества нередко может вызвать посттравматический стресс либо положительный стресс [1].

Условия или факторы, влияющие на течение творческой деятельности, бывают двух видов: ситуативные и личностные. Личностные факторы – это устойчивые свойства, черты личности или характера человека, которые могут влиять на состояния, вызванные той или иной ситуацией. К ситуативным факторам, отрицательно влияющим на творческие возможности человека, относят: лимит времени; состояние стресса; состояние повышенной тревожности; желание быстро найти решение; слишком сильная или слишком слабая мотивация; наличие фиксированной установки на конкретный способ решения; неуверенность в своих силах, вызванная предыдущими неудачами; страх; повышенная самоцензура и другие. К личностным факторам, негативно влияющим на процесс творчества, относят: конформизм; неуверенность в себе; а также слишком сильную уверенность; эмоциональную подавленность и устойчивое доминирование отрицательных эмоций; отсутствие склонности к

риску; доминирование мотивации избегания неудачи над мотивацией стремления к успеху; высокую тревожность как личностную черту; сильные механизмы личностной защиты и ряд других. Среди личностных черт, благоприятствующих творческому мышлению, выделяют следующие: уверенность в своих силах; доминирование эмоций радости и даже определенную долю агрессивности; склонность к риску; отсутствие боязни казаться странным и необычным; отсутствие комфортности; хорошо развитое чувство юмора; наличие богатого по содержанию подсознания; любовь к фантазированию и построению планов на будущее [2].

Таким образом, формирование готовности личности к развитию своего творческого потенциала и обеспечение ее востребованности соответствующими образовательными технологиями способствуют своеобразному запуску процесса творческой самореализации человека, процесса активного становления субъектности и являются основой становления социальной компетентности личности. Способность человека к творчеству является его сущностной характеристикой, т.е. чертой, отражающей глубинное, основное существо, обеспечивающее человеку его существование. Способность человека к созданию (творению) нового изначально присуща каждому индивиду в силу принадлежности к человеческому роду.

Литература:

1. Мынбаева А.К., Вишневская А.В. Психолого-педагогическая диагностика и развитие творческого потенциала и креативности студентов и магистрантов. - Алматы, 2014. – 155 с.
2. Лапыгин Ю.Н. Методы активного обучения. - М.: Юрайт, 2017. - 248 с.

Тукенова К.Т.

пед.ғыл.кандидаты., доцент

Алматы Технологиялық Университеті, Алматы қ.

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына арналған Жолдауында: «Барлық жастағы азаматтарды қамтитын білім беру ісінде өзіміздің озық жүйемізді құруды жеделдету қажет. Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамыту болуға тиіс», деп атап көрсеткен [1].

Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп көрсетілген [2].

Бүгінгі білім беру саласының басты мақсаты – инновациялық оқыту технологиясы арқылы оқу мен тәрбие үрдісін дамыту, білім алушыларға жүйелі, білім берумен қатар қоғамда өз орнын табу, өзін-өзі жүзеге асыру дағдысын қалыптастыру. Алайда, инновациялық педагогикалық технологияларды қажетті деңгейде қолдану және осы арқылы студенттердің білім деңгейін, шығармашылық қабілетін қоғамдық сұранысқа сай қалыптастыру еліміздің барлық білім беру мекемелерінде кәсіптік білім беру жүйелерінің дағдылы ісіне айнала қойған жоқ. Әлі де болса көптеген мектептер, орта және арнайы, жоғарғы оқу орындары оқыту үрдісін ұйымдастыру мен жүргізуде оқытудың дәстүрлі әдістері мен тәсілдерін пайдаланумен шектелуде.

Сыни тұрғыдан ойлаудың дағдыларын дамыту аудиторияда тиісті орта құруды талап етеді, яғни үйренушіге алдын-ала тапсырма беріліп соған ол қосымша материал іздеп табуы қажет және өздігінен презентация жасауға да дайын болуы тиіс. Оқытушы студентке өз ойын барынша толық жеткізуге қолдау көрсетуі қажет. Осы тұста оқытушы басқа студенттерден: «Сіздер не қоса алар

едіңіздер?» деген сұрақ қойып, аудиториядағы өзге студенттерді де ойландыруы қажет.

Студенттердің берген жауаптарын оқытушы сынамай және оларға қарсы пікір танытпай: «Мынау қызық мәлімет екен, ол жайында ойланып көрмеппін», деген ойды айтып, оларды тиісті мәселе төңірегінде ары қарай сыни тұрғыда жан-жақты ойлануға ынталандырған жөн. Сонда ғана студент ашылып, ойындағысын толық жеткізуге тырысады, ойланады, қысылмай ашық сөйлейді, ізденеді, қосымша мағлұматтар жинақтайды.

Д. Клустердің ойынша сын тұрғысынан ойлаудың 5 қыры бар:

өздігінен ойлау;

ойды қорытындылау;

проблемалық және сол ойды бағалай білу;

ойды дәлелдеу;

сын тұрғысынан ойлауды нәтижесін өмірмен байланыстыру.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы 6 компоненттен тұрады.

Сыни ойлаушы:

өз ойын қалыптастыра алады;

әртүрлі ойлармен санасып, өз ойын дәлелдеуге тырысады;

тақырып бойынша мәселені шеше біледі;

дәлелді пікірталас құра алады;

бірлескен жұмыстан түбегейлі шешім шығаруды толықтай құптайды;

кез келген сұрақтың шешімін табу үшін адамның қабылдауының өзі көптеген факторлардың әсерінен болатынын түсінеді және бағалай біледі.

Осы орайда, сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы білім алушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, өзгелердің ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама болып табылады[5].

Қорыта айтқанда, сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – үйренушінің тиісті мәселеге байланысты ой қозғай отырып, өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарауы, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, қажет болған жағдайда өзгенің де пікірімен санасып, одан қорытынды шығарып, оны дәлелдеп, тұжырым жасауды үйрену, өз бетімен және

бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Ең бастысы, білім алушы сыни тұрғыда ойлаудың нәтижесінде өз пікірін кез келген ортада ашық, нақты, толық жеткізе алуға үйренеді. Соның салдарынан үйренушілер кез келген адамдармен қысылмай дұрыс қарым-қатынас орната алатын мүмкіндікке де ие болады.

Сонымен, жоғарыда айтылғандай жаңартпа технологиялармен жұмыс жасау барысында оқытушы шәкірттерін ғылыми тұрғыда іздену жұмыстарына жетелей алады, заман талабына сай сыни тұрғыда ойлануды үйретеді. Ал студент өз белсенділігінің артқанын сезініп, шығармашылық жұмыстарына икемделеді және соған қызығушылығы барынша арта түседі.

Демек, қазіргі кезде білім берудің озық технологияларын меңгермейінше сауатты, білімді, кез келген өзгерістерге тез бейімделе алатын ұрпақ тәрбиелеу мүмкін емес. Қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдына оқыту үрдісін технологияландыру мәселесін қойып отыр. Ал жаңартпа технологияны меңгеруде қазіргі мұғалімнің, оқытушының жан-жақты білімі, алғырлығы, жаңалыққа жылдам бейімделе алатындығы қажет.

Сондықтан білім беру мекемелерінің барлық буындарында оқу және тәрбие үрдісінде тұлғаның дамуына әсер етіп қана қоймай, қоғамның белсенді азаматын тәрбиелеуге елеулі үлес қосуға мүмкіншілік жасау қажет. Бұл бүгінгі білім беру субъектілерінің, яғни (оқытушылардың, тәлімгерлердің, мұғалімдердің, тәрбиешілердің және т.б.) алдында тұрған үлкен міндет болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына арналған Жолдауы. 10 қаңтар 2018ж.

2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007ж.

3. Мередит К. С., Стил Дж. Л., Темпл Ч. Критическое мышление: углубленная методика. Пос. IV//Подготовлено в рамках проекта «Чтение и письмо для Критического мышления». — М.: Изд-во «ИОО». – 1997. – 55с.

4. Педагогикалық диалог. – 2015, №1.

5. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (негізгі) деңгей. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы.

Решетилів К.В., студент факультету електроніки Бойко О.Р.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

POWERPOINT – ПОМІЧНИК ЧИ ВБИВЦЯ ІНТЕЛЕКТУ

Зайшовши до читальної зали студентської бібліотеки (а часом до студентської кав'ярні), ми можемо спостерігати десятки молодих людей, які зосереджено щось роблять на своїх ноутбуках. Чим же зайняті ці талановиті хлопці та дівчата? Можливо, вони пишуть нові комп'ютерні програми, проектують сучасні космічні апарати або моделюють складні фізико-хімічні процеси? Ні, вони роблять ПРЕЗЕНТАЦІЮ в програмі PowerPoint. І, як результат, продукують, найімовірніше, яскраво оздоблені тривіальні судження (переважно взяті в Інтернеті), які дадуть змогу під час семінарського заняття мусолити банальностідесь із півгодини, хоча без картинок студентів навряд чи вдалося б протриматися більше п'яти хвилин.

Чи припускав Боб Гаскінс, який, навчаючись в університеті Берклі (1984 року запропонував саму ідею PowerPoint, потім заснував компанію Forethought, після чого випустив програмний продукт, який спочатку іменувався Presenter, пізніше перейменований на PowerPoint), яку жахливу скриньку Пандори він відкриває? Втім, спочатку все було не так вже й страшно: поки в доволі скромній формі PowerPoint працював на платформі Apple, загроза була невеликою. Але в 1987 році за 14 млн доларів Forethought разом з PowerPoint були куплені компанією Microsoft, а 1990 року PowerPoint увійшов до складу Microsoft Office.

Як з'ясувалося в процесі підготовки статті, робота з презентаціями стала проблемою не тільки для студентів, а й для військових і всіх інших структур, стурбованих продуктивністю роботи своїх працівників. Проблемою такою серйозною, що їй приділяє увагу керівництво збройних сил Ізраїлю та Сполучених Штатів. Американські військові в Афганістані витрачають занадто багато часу на підготовку і перегляд презентацій в програмі PowerPoint. Як висловився діючий бригадний генерал армії США Мак Майстер, пакет PowerPoint завдає шкоди не тільки з точки зору витрат часу. Головна загроза

полягає в тому, що презентації PowerPoint створюють ілюзію розуміння питань, про які йдеться в роботі. Коли проблема розглядається із використанням списків, схем і малюнків, вам здається, що вона вже вирішена, хоча насправді це не так. Дехто з молодих офіцерів (це можна сказати і про студентів) витрачають весь свій час на підготовку слайдів. Коли одного командира взводу в Афганістані спитали, на що він витрачає найбільше часу, він відповів: «PowerPoint». Потім той самий командир наголосив, що це не жарт.

Найжахливіше в надмірному використанні PowerPoint полягає в тому, що всі розуміють неправильність такої ситуації, але ніхто навіть не припускає, що це коли-небудь може припинитися. Таким чином, вбачається, що виконавцю необов'язково писати повний, докладний звіт – достатньо зробити презентацію з цифрами, графіками і картинками. Це зручно. Для будь-якої організації це означає, що ніякої змоги відмовитися від PowerPoint просто немає. Вам доведеться жити з цим пакетом, вивчаючи у свій позаробочий чи навчальний час його невичерпні можливості.

У сучасному світі існує «рух проти PowerPoint», а в деяких наукових спітовариствах хорошим тоном вважається оголошувати свої конференції зонами, вільними від PowerPoint. Його ідейним лідером часто визнають професора Єльського університету Едварда Тафта, автора кількох книжок, класика в галузі сучасного інформаційного дизайну та інформаційної графіки.

Протягом століть створенням ілюстрацій займалися професіонали, тому їх якість завжди була високою (щоб переконатися в цьому, достатньо переглянути енциклопедичні видання з природничих наук). PowerPoint надав можливість навантажувати глядачів своїми графічними шедеврами будь-якій людині, не докладаючи особливих зусиль, не маючи для цього достатньої кваліфікації та знань.

У своєму есе «Когнітивний стиль PowerPoint» Тафт вирізнив головні недоліки сучасних презентацій.

1. Найчастіше PowerPoint використовується для того, щоб надати підтримку доповідачеві, а не полегшити сприйняття інформації слухачу.
2. Низька якість проекційного обладнання, велика відстань до екрана і недостатня графічна культура авторів проекту спричиняють те, що слухачам надається низькоякісний графічний матеріал.

3. Практично необмежені можливості програми стимулюють до надмірного прикрашання слайдів.

Тафт запропонував для таких недоліків спеціальний термін – графічне сміття. Презентації «в стилі PowerPoint» вбивають природну для усного мовлення форму передавання інформації і знань. Не випадково набув популярності й не потребує перекладу вислів «Death by PowerPoint». Серед «знарядь» подібного вбивства найбільш типові такі: надмірно затягнуті за часом доповіді; доповіді, під час яких лектор монотонним голосом читає зміст слайдів, що слухачі цілком могли б зробити самостійно; презентації з величезною кількістю тексту; презентації, перевантажені різними графічними ефектами.

Таким горе-лекторам, рабам PowerPoint, що ховаються за картинками, варто було б пам'ятати, що люди приходять на лекцію по знання, а не на перегляд слайд-шоу, відповідно – на першому плані повинні бути нова інформація, роздуми, аналіз матеріалу, а не зображення. Сьогодні виходить друком безліч літератури щодо «розумного» використання PowerPoint, в якій автори дають такі рекомендації: «Ви – зірка виступу, а не слайди» або «Ніколи не виносьте на слайд те, що можна передати без його допомоги». І найголовніше: «Поважаєте аудиторію!».

Література:

1. Муртазина С.А. История графического дизайна и рекламы: учеб. Пособ. / С.А. Муртазина, В.В. Хамматова; М-во образ. и науки России; Казан. нац. исслед. технол. ун-т. – Казань: Изд-во КНИТУ, 2013. – 124 с.
2. Пендикова И.Г. Графический дизайн: стилевая эволюция: моногр. / И.Г. Пендикова, Л.М.Дмитриева. – М.: Магистр, НИЦ ИНФРА М, 2015. – 160 с.
3. Мусс Розета. Управление проектом в сфере графического дизайна / Розета Мусс, Ойана Эррера и др.; пер. с англ. – М.: Альпина Пабlishер, 2016. – 220 с.
4. Буковецкая О.А. Дизайн текста: шрифт, эффекты, цвет / О.А. Буковецкая. – 2-е изд., испр. – М.: ДМК Пресс, 2016. – 278 с.
5. Смирнова Л.Э. История и теория дизайна / Л.Э. Смирнова. – Красноярск: СФУ, 2014. – 224 с.

Свірепчук І.А.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

ПИСЬМОВЕ МОВЛЕННЯ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

За останні роки роль письма в навчанні іноземній мові постійно зростає, та, в якомусь сенсі, письмо починає розглядатися як резерв підвищення ефективності в навчанні іноземній мові. Не можна не враховувати і практичне значення письмового мовного спілкування в світлі сучасних засобів комунікації, таких як електронна пошта, Інтернет і т.д. Зарубіжні поїздки студентів, аспірантів і молодих вчених передбачають вміння робити записи на іноземній мові, складати та заповнювати анкету, відповідати на питання анкети, писати заяву про прийняття на навчання чи роботу, писати скорочену чи розгорнуту автобіографію, писати особисті чи ділові листи, застосовуючи потрібну форму мовного етикету носіїв мови, в тому числі, і форму ділового етикету.

Письмова мова, як і говоріння, є так званий продуктивний (експресивний) вид мовленнєвої діяльності та виражається в фіксації певного змісту графічними знаками. Психофізичною основою письмової мови є взаємодія рухового, зорового та слухомовомоторного аналізаторів. Опора на всі аналізатори дає значно більший ефект.

Як відомо, письмо тісно пов'язане з читанням. В їх системі лежить одна й та ж графічна система мови. При письмі іде кодування чи зашифровка думки при допомогі графічних символів, при читанні – їх декодування чи рас шифровка. Якщо правильно визначити цілі навчання письма та письмового мовлення, враховуючи роль письма в розвитку інших вмінь, використовувати вправи, які повністю відповідають цілі, виконувати ці вправи на певному етапі навчання, то усне мовлення поступово стає багатшим та більш логічним. Допоміжну роль письмо виконує, коли виробляються граматичні навички, при виконанні письмових завдань від простого списування до завдань, які потребують творчого підходу, що створює необхідні умови для запам'ятовування. Без опори на письмо студентам важко утримати в пам'яті лексичний та граматичний матеріал. Вся

система мовних та умовно-мовних вправ, які виконуються в письмовій формі, відносяться до учбового письмового мовлення. Письмові перекази, твори, творчі диктанти, складання планів та тез для повідомлення на задану тему, написання особистого чи ділового листа, тобто письмові розповіді по завданям ситуаціям, відносяться до комунікативного письмового мовлення.

Письмове мовлення розглядається в якості творчого вміння, яке розуміється як здатність виражати свої думки в письмовій формі. Для цього треба володіти орфографічними та каліграфічними навичками, вмінням композиційно побудувати та оформити в письмовому вигляді мовний твір, збудований у внутрішньому мовленні, а також вміння вибрати адекватні мовні та граматичні одиниці. Навчання письмового мовлення включає різного роду мовленнєві вправи для навчання складанню письмового повідомлення, письмово-мовні вправи для роботи з друкованим текстом, письмово-мовні вправи, обумовлені процесом читання, аудіювання та усного спілкування. Письмово-мовні вправи для роботи з друкованим текстом, окрім відомих всім вправ, можуть містити, як вважає Є. А. Маслико, наступні: переписати текст, виключаючи з нього другорядні слова та вирази; складіть письмове повідомлення потенційному, реальному та уявному адресату, використовуючи зміст листа; підготуйте план-конспект усного виступу, використовуючи добірку текстів з даної теми чи проблеми. При читанні (переглядовому, ознайомчому, вивчаючому) інтерес представляють, за Є. А. Маслико, такі письмові вправи, як: знайдіть в тексті та випишіть необхідну інформацію, зробіть письмовий огляд з теми або проблеми, використовуючи при цьому різні джерела на іноземній мові; складіть анотації по статтям спеціального журналу (збірника); по аналогії зі статтею (її структурою), підготуйте матеріали для публікації в спеціальному журналі, в процесі читання літератури (текстів) зробіть письмові нотатки для подальшої роботи з матеріалом. При сприйнятті іноземної мови на слух (аудіюванні) студенти можуть зробити записи: скласти конспект аудіотекстів по заздалегідь запропонованому плану (по ключовим словам); зробити записи до надрукованих опорних сигналів в процесі прослуховування аудіотексту; згідно заданої комунікативної ситуації (задачі) відокремити з аудіотексту інформацію і записати її. Можна використовувати вільний диктант. В цьому випадку викладач читає аудіотекст по абзацам, студенти записують те, що запам'ятали. Для полегшення завдання заздалегідь дають план або ключові слова. При

сприйнятті письмової мови студенти складають список запитань для обговорення з реальним співрозмовником, тези, складають кодограми, таблиці для усного повідомлення з певної теми (проблеми) або ситуації. Практика письмового мовлення дозволяє зробити перекладання друкованого тексту або аудіотексту по пам'яті, по плану, або зробити письмові пропозиції стосовно вирішення якоїсь проблеми. Цикл вправ з даної теми завершується домашнім твором (письмовим перекладанням частини твору або всього твору). Здатність висловити в письмовому мовленні свої думки на іноземній мові слід розвивати послідовно і постійно. Для вирішення цього питання існує ряд вправ репродуктивно-продуктивного характеру. Вправи, які пропонує, наприклад, німецький методист Герхард Нейнер, складені в певній послідовності від простого до складного, від репродукції до складання особистої думки, позиції. Всі вправи виконуються письмово. Інтерес можуть викликати, наприклад, такі завдання: відновіть початок та кінець історії; відновіть діалог по окремим реплікам, змініть вид тексту (повідомлення – на розмову; діалог – на опис); неоднозначну ситуацію опишіть в різних текстах та діалогах; поясніть протиріччя між текстовою та ілюстративною інформацією, дайте відповідь на лист листом, телефонною розмовою і т.д.; доберіть ключові слова, які ведуть до певного, заздалегідь відомого результату і т.д.

Написання листа – дуже вдала форма вправ, яка носить поліфункціональний характер. Для навчання написання листа необхідно почати з ряду мовних вправ. На першому етапі можуть бути запроваджені вправи на запам'ятовування мовних формул, кліше, які використовуються в листі, форми письмового звертання до адресату, способи вираження подяки, підтвердження отримання листа, сподівання на швидку відповідь і т. п. Далі іде перегляд листів, визначення схем різних листів, відокремлення окремих фраз, опорних думок, ключових слів. Студенти роблять аналіз текстів, листів, визначають характер листа (особистий, сімейний, діловий, лист з висловленням подяки, поздоровлення, запрошення і т.д.), аналізують способи вираження думок в різних по стилю та характеру листах, засоби переходу від однієї думки до іншої і т.д. На другому етапі можна запропонувати скласти план листа, використовуючи зразки фраз та ключових слів. Форми звертання та інші кліше повинні відповідати змісту, структурі та стилю листа. На наступному етапі роботи студентам пропонують скласти колективного листа, потім тематичні листи по заданим

ситуаціям, листи різнотемного характеру (особистий, сімейний, діловий), лист-відповідь на прохання чи бажання адресата, лист ініціативного характеру чи лист-відповідь з певного питання конкретному адресату. Можливо складання листів різним адресатам з різними цільовими установками, але з однаковим змістом чи з внесенням змін в один і той же текст повідомлення, Слід попрацювати над складанням запитань до адресата, визначити їх місце в листі

Таким чином, навчити фіксувати усне мовлення, в тому числі навчити писати особисті та ділові листи, заповнювати анкети, писати скорочену та розгорнуту автобіографію, заяву про прийняття на роботу чи навчання і т.д. – все це складає основні цілі навчання письма, яке виконує до того ж допоміжну роль в навчанні читання, усного мовлення, граматики та лексики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маслыко Е. А. Настольная книга преподавателя иностранного языка. – Минск, 2004.
2. Пассов Е. И. Беседы об уроке иностранного языка. –СПб., 1991.

Shomanbayeva M.T., Abdikerim G.Zh.

M.O. Auezov South Kazakhstan State University, Kazakhstan, Shymkent

WORKING WITH TWO-DIMENSIONAL ARRAYS IN THE DELPHI ENVIRONMENT USING THE STRINGGRID COMPONENT

StringGrid Component.

Let's study the StringGrid component. The StringGrid component is designed to display and store text information in the form of a table. It is located on the Additional tab of the component palette.

The size of the table is determined by the properties ColCount and RowCount. They specify the number of columns and rows, respectively. If necessary, these properties can be changed programmatically. The DefaultColWidth and DefaultRowHeight properties define the sizes of the cells in pixels. If you need to set the size of a column or a row separately, you need to use the properties of ColWidths or RowHeights, respectively.

Here is an example in which we specify a width of 40 pixels for the first column:

```
StringGrid1.ColWidths [0]: = 40;
```

As you can see, the numbering comes from zero.

The **FixedCols** and **FixedRows** properties determine how many columns and rows will be used for column and row names. By default, these two properties equals one. Such columns and rows are grayed out (this determines by the **FixedColor** property) and remain fixed when scrolling through our table. In principle, they can be used as you like, but most often the names of columns and rows are assigned to them.

In order to gain access to a certain cell, one must use the **Cells** property.

Here is an example in which we write the *abcd* value to the second row of the second column:

```
StringGrid1.Cells [1,1]: = 'abcd';
```

If necessary, you can work with rows or columns entirely. To work with rows, use the Rows property, and with columns, use Cols.

Let's say this is how you can copy the entire second line into the third line (remember that the numbering comes from zero):

```
StringGrid1.Rows [2]: = StringGrid1.Rows [1];
```

For example, this may be necessary when deleting a certain row from a table — in this case, the rows following it should “go up” one row each.

Many important parameters of the StringGrid component are sub-properties of the Options property. Here are some of them. The **goEditing** sub-property is responsible for the ability to edit table cells. If this property is set to true, then editing is possible (by double clicking on the desired cell). Sub-property **GoRowSelect**. If it is set to *true*, then when clicking on a cell, the entire row is selected. If the **goTabs** sub-property is set to true it allows you to move between cells using the TAB key. If you want to allow the user to resize the columns by dragging the borders of the headers, then set the **goColSizing** sub property to true.

One of the frequent tasks is to get information in which of the cells the user made changes.

To determine this, use the **OnSetEditText** event handler for a StringGrid:

```
procedure TForm1.StringGrid1SetEditText (Sender: TObject; ACol,  
ARow: Integer; const Value: String);  
begin  
Form1.Caption: = IntToStr (ACol) + " + IntToStr (ARow);  
end;
```

As you can see, the row and column numbers of the changed cell are passed in the ACol and ARow parameters.

Using the StringGrid component to work with two - dimensional arrays.

It is convenient to enter two-dimensional arrays through the **StringGrid** component, which is located on the *Additional* tab. The main properties of this component are listed above. Unlike working with one-dimensional arrays, you must specify the number of rows and columns (RowCount, ColCount). The cell is accessed as follows: **StringGrid1.Cells [column, row]**.

Note: In the first place is always the column number.

You can output the elements of an array to a StringGrid component or to a form via a Label component.

Consider the input and output of array elements for the specific tasks.

Task number 1. Find the minimum and maximum elements in the integer array and swap them.

The elements of the array are entered via a StringGrid, and the results are output to a form via a Label (see Figure 1). There are three buttons on the form: Calculate, Reset, Exit.

The screenshot shows a Windows application window titled "Task 1". Inside the window, there is a label "Please enter an array" above a 5x5 StringGrid. The grid contains the following values:

3	3	3	3	3
1	2	2	2	2
5	5	5	5	8
4	4	4	4	4
6	6	6	6	6

Below the grid, there are two labels: "The array entered" and "Result array". The "The array entered" label displays the input array as a 5x5 grid of numbers, with the last row showing "6 6 6 6 6" and a "max=0" label below it. The "Result array" label displays the result array as a 5x5 grid of numbers, with the last row showing "6 6 6 6 6" and a "min=1" label below it. At the bottom of the window, there are three buttons: "Calculate", "Reset", and "Exit".

Fig. 1

Clicking the **Calculate** button activates the following procedure:

```
procedure TForm1.Button1Click(Sender: TObject);
var a:array[1..5,1..5] of integer;
max,min,i,j,maxi,maxj,mini,minj:integer;
begin
for j:=1 to 5 do
begin
for i:=1 to 5 do
begin
a[i,j]:=strtoint(StringGrid1.Cells[i-1,j-1]);
label5.Caption:=Label5.Caption+inttostr(a[i,j])+ ' ';
end;
label5.Caption:=Label5.Caption+#13;
end;
max:=a[1,1]; maxi:=1; maxj:=1;
```

```

min:=max; mini:=1; minj:=1;
for j:=1 to 5 do
for i:=1 to 5 do
begin if a[i,j]>max then begin max:=a[i,j];
                maxi:=i;
                maxj:=j
            end;
            if a[i,j]<min then begin min:=a[i,j];
                mini:=i;
                minj:=j;
            end;
end;
a[maxi,maxj]:=min;
Label7.Caption:='max='+inttostr(max);
a[mini,minj]:=max;
Label8.Caption:='min='+inttostr(min);
for j:=1 to 5 do
begin
for i:=1 to 5 do
label6.Caption:=Label6.Caption+inttostr(a[i,j])+ ' ';
label6.Caption:=Label6.Caption+#13;
end;
end;

```

The text of the **KeyPress** event handling procedure is shown below. The procedure controls the input data, allowing only numbers to be entered in the table cell. Moving the cursor to the desired table cell is done by pressing the Enter key. The properties **Col** and **Row** contain, respectively, the column and row numbers of the table in which the cursor is located. It should be borne in mind that the columns and lines are numbered from scratch.

```

procedure TForm1.StringGrid1KeyPress(Sender: TObject; var Key: Char);
begin
case key of

```

```

#8,'0'..'9';
#13: begin if stringGrid1.Col< stringGrid1.ColCount-1
then stringGrid1.Col:=stringGrid1.Col+1           { go to next line }
else begin
  if stringGrid1.Row< stringGrid1.RowCount-1
  then
    begin stringGrid1.col:=0;
      stringGrid1.Row:=stringGrid1.Row+1           { go to next line }
    end;
  end;
  end;
  else key:=Chr(0);
  end;
  end;

```

Pressing the **Reset** button clears the I / O fields:

```

procedure TForm1.Button2Click(Sender: TObject);
var i,j:integer;

```

```

begin

```

```

for j:=1 to 5 do

```

```

for i:=1 to 5 do

```

```

  StringGrid1.Cells[i-1,j-1]:="";

```

```

  label5.Caption:="";

```

```

  label6.Caption:="";

```

```

  label7.Caption:="";

```

```

  label8.Caption:="";

```

```

  stringGrid1.col:=0;           { setting the cursor to the position 0.0 of

```

the table }

```

  stringGrid1.row:=0;

```

```

end;

```

When you click **Exit**, the application closes.

Task number 2: *In the integer square matrix (array) to find the maximum element among the elements lying on the main diagonal and below it.*

In this task, the elements of the array are entered through a random number generator, and the output is carried out in the StringGrid component. The appearance of the form can be seen in Figure 2.

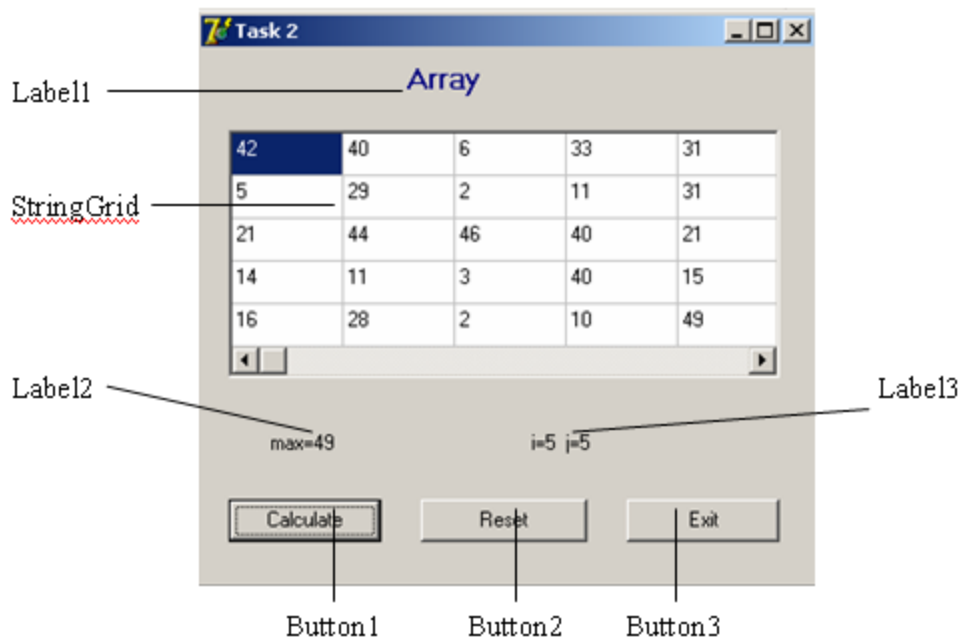

Fig. 2.

Clicking the **Calculate** button activates the following procedure:

```
procedure TForm1.Button1Click(Sender: TObject);
```

```
var a:array[1..5,1..5] of integer;
```

```
max,min,i,j,maxi,maxj,mini,minj:integer;
```

```
begin randomize; { activating a random number generator }
```

```
for j:=1 to 5 do
```

```
for i:=1 to 5 do
```

```
begin
```

```
a[i,j]:=random(50); { fill array }
```

```
StringGrid1.Cells[i-1,j-1]:=inttostr(a[i,j]); { output the array elements to the  
StringGrid table }
```

```
end;
```

```
max:=a[1,1]; maxi:=1; maxj:=1;
```

```
for j:=1 to 5 do
```

```

for i:=1 to j do
begin if a[i,j]>max then begin max:=a[i,j];
           maxi:=i;
           maxj:=j
end;

```

```

end;

```

```

Label2.Caption:='max='+inttostr(max);

```

{ output of the

found value }

```

Label3.Caption:='i='+inttostr(maxj)+' j='+inttostr(maxi);

```

```

end;

```

Pressing the **Reset** key clears the output fields:

```

procedure TForm1.Button2Click(Sender: TObject);

```

```

var i,j:integer;

```

```

begin

```

```

for j:=1 to 5 do

```

```

for i:=1 to 5 do

```

```

StringGrid1.Cells[i-1,j-1]:='';

```

```

label2.Caption:='';

```

```

label3.Caption:='';

```

```

stringGrid1.col:=0;

```

```

stringGrid1.row:=0;

```

```

end;

```

The response to pressing the **Exit** key is similar to that previously discussed.

In conclusion, we can say that the processing of two-dimensional Delphi arrays is carried out in the same way as in the Pascal language. The only difference is in the input-output forms of the array elements. We must remember that in **Delphi**:

- in the first place is the column number, and in the second is the row number
- columns and lines are numbered from zero.

References

1. Khomonenko A., Gofman V., Meshcheryakov M. Delphi 7. 2nd ed., St.

Petersburg: BHV-Petersburg, 2010. - 1137 p.

2. Xavier Pacheco and Steve Teixeira. Borland Delphi 6. Developer's guide: Trans. with English.- M.: Publishing house "Williams", 2002. - 1120 p.
3. Arkhangelsky A. Ya. Delphi 7. Reference book. - Moscow: Binom-Press, 2014. - 1024 p.

Ibraimova B.E., Shomanbayeva M.T.

M.O. Auezov South Kazakhstan State University, Kazakhstan, Shymkent

THE GENERAL STRUCTURE AND CHARACTERISTICS OF THE DATABASE THEME IN THE PROFILE COURSE OF INFORMATICS

Teaching schoolchildren to work with databases is directly related to the solution of the task of preparing for work, continuing education. In particular, it will be formed the following: ideas about the role and place of computer technology in modern and future society, about the basic laws of computer processing of information (search, storage and presentation), the names and contents of the main stages of solving problems of automated information retrieval.

Positive results in the work on the development of cognitive activity of schoolchildren can be achieved if:

- active cognitive activity of schoolchildren was organized subject to the creation of a favorable emotional background, which is possible due to changes in the teacher's assessment activities, the introduction of self-control and self-esteem of students, co-ordinated with the teacher;
- the training sessions provided a gradual and consistent transition to subject-subject relations that can be created in joint activities based on intrinsic motivation;
- the teacher's behavioral style, the performance the functions of a motivator in educational work and a coordinator of educational activities of schoolchildren was changed with the new way of organizing the educational process.

To solve the problem of the development of cognitive activity of students, it is important to apply active teaching methods that are adequate to the content of the material. In this case, it is possible to teach students to apply their knowledge in new and unusual situations, i.e. develop elements of creative thinking.

Thus, in order to solve the problem of developing the cognitive activity of students, it is important that they do not so much receive ready-made knowledge, as they discover them anew. At the same time, the task of the teacher is to arouse the attention of students, their interest in the subject of study, to strengthen cognitive activity on this basis. It is desirable that through the wide application of independent

work the teacher should strive to ensure that the problem is posed by the students themselves. It is also important that the teacher is able to determine and implement the optimal degree of difficulty of the problem situation (its difficulty and, at the same time, its ability).

Thus, the proposed development on the topic "Databases" contributes to the development of:

- intellectual and practical skills in the field of technologies of information storage and retrieval and their applications to solving problems from various fields of activity;
- interest in the study of computer science and mathematics, as well as interest in solving educational, practical and research problems;
- the ability to independently acquire and apply knowledge;
- creative abilities, ability to work in a group, lead a discussion, defend their point of view.

This topic of "Database" is successive in relation to the topic of the basic course of computer science, which provides the requirements for its study in basic school. When planning and creating a theme, it was taken into account that the section "Databases and DBMS" becomes one of the leaders in the study of computer science at the senior grade of the school.

In the course of studying the topic, students' knowledge will be expanded in those subject areas on which the studied databases are based, which will maximize interdisciplinary communication, serve as a tool for career guidance and will serve the purpose of profiling of education at the senior level of school.

The purpose of studying the topic "Databases" is the development of information skills of students, manifested in the knowledge of the functional features of the storage and retrieval technologies and the ability to actively use them in practice.

Learning objectives for the topic:

- to provide students with a solid and conscious mastery of the basics of knowledge about the methods and means of storing and processing information in modern society;
- to learn how to use database technology to solve practical problems from different subject areas;

- consolidate and deepen knowledge of computer science through the consideration of algorithmic problems underlying the methods of searching and processing information;

- more effectively prepare students for mastering higher professional education programs, ensure continuity between general and vocational education;

- to inculcate practical skills of using computers as a tool for educational and practical activities;

- to promote education in students of sustainable cognitive interest and creative activity.

Thus, the proposed topic concentrates in itself a sufficiently large theoretical material and informatics methods used to effectively solve problems of databases and their applications.

It carries a huge educational potential, since the developed system of tasks will allow to increase the mathematical and algorithmic culture, instill interest, i.e. increase the motivation to study informatics through the demonstration of both the principles of the work of the DBMS and effective solutions with the help of the computer of real database tasks.

In the process of studying the topic, students should master the basics of information storage and retrieval technologies, namely, they should know:

- modern methods of collecting, storing, storing and processing information, the role of a computer in these processes;

- definition and purpose of information systems;

- the role of information systems in improving the performance of specialists of various profiles;

- methods of organizing and presenting data;

- functional features and capabilities of information storage and retrieval technologies;

- basic concepts and databases and DBMS.

As a result of mastering the practical part of the topic, students should be able to:

- use rational methods of searching, selecting, processing and systematizing information;

- apply information storage and retrieval technologies for solving educational and cognitive tasks;

- conduct a computational experiment;
- analyze the results of the program;
- hypothesize;
- find the best ways to solve the problem;
- substantiate the correctness of the algorithm for solving the problem.

Formation of pupils rational information processing skills and skills of purposeful use of a computer for solving educational, creative and research tasks is carried out gradually throughout the topic.

The study of this topic involves the work of students with one of the most common database management systems - Microsoft Access.

Accordingly, in the content of the topic, the following blocks can be distinguished, according to which a system of tasks will be formed, contributing to the formation of the cognitive activity of schoolchildren:

I. The study of the basic principles of the database software.

1. The repetition of the general principles of structured programming in the Pascal language: the main stages and principles of building a program; language control structures; procedures and functions; data structures; array, one-dimensional and two-dimensional arrays; methods for sorting and searching data in an array.

2. Solving problems that imitate the mechanism of the DBMS: the creation of a one-table database (two-dimensional array), the implementation of relational selection operations, the projection; creation of several tables (arrays), join, intersection, difference, Cartesian products, join, division operations; implementation of sorting and searching in database tables, implementation of queries to the database; a set of tables, the task of the primary and foreign keys of the table, the implementation of relationships between tables; consideration of issues of normalization of relations, the organization of verification of compliance with the database of the first, second and third normal form; implementation of complex database queries (merge, change, query-actions, control queries, imitation of SQL queries).

II. Learning Microsoft Access Database

1. Work with a ready-made database: the content of a specific database and its purpose; basic operations on data (search, sorting, etc.); create database queries.

2. Designing and maintaining a database: data models (hierarchical, relational, network), relational data model; database and database management system (DBMS); database structure, database structure description; filling and editing the database (correction, deletion, adding records); modification of the database structure; implementation of database queries in an interactive mode (search by key, sorting, statistical processing); basic standard functions (arithmetic, string, date processing, etc.); DBMS Report Generator; program request processing mode; use of DBMS when solving problems.

III. Final project work on the topic

Involves the development of students' own database. Students should describe the structure of the database, build relational operations algorithms, fill the database with data, and compile and implement a series of queries on the created database. In this case, the activities of students can be organized both in the form of individual student work with a computer, and in the form of group work. The final stage of the project becomes its protection and public discussion by the whole class.

As a result of studying the proposed topic of databases, students should form quite clear ideas about the basic concepts of information systems and databases. In particular, students should know the following theoretical questions:

- the concept of an information system. The role and place of information systems in the activities of specialists of various profiles. Classification of information systems;
- database as the main component of the information system. Basic database concepts. Purpose and functions of the DBMS;
- data model. Data model classification;
- relational data models. Relational data objects (domains, relationships). Integrity of relational data;
- relational algebra (basic operators of relational algebra, additional operators of relational algebra, update operations);
- design of relational databases. Connection of tables (functional dependencies), normalization of relations (first, second and third normal forms). Diagram of the normalization procedure.

The proposed organization of studying the DBMS, in which the development of fundamental concepts occurs at the expense of a specially developed system of tasks,

will contribute to a more effective mastery of basic knowledge in the field of information storage and retrieval technologies, as well as the necessary skills to work in databases.

With such training, the activity of students becomes active, the role of the student changes: from a user, he becomes an active researcher, thinking, planning, seeking. As the tasks are resolved, which are reduced to the software implementation of the functioning of an operation, the student has not only a clear understanding of the essence of this operation (what it does), but also an awareness of how it works, therefore, in the future when working with a specific DBMS program (Microsoft: Access) student will understand the principles of working with databases.

And since students learn the fundamentals of databases at the stage of solving problems in a programming environment, they are able to independently study specific, user programs for organizing and managing databases. In particular, we assume that the second informative block (Learning Microsoft Access DBMS) schoolchildren learn independently. As a result of the preparatory work on the basics of database programming tools, students will need less time to learn Microsoft Access. In addition, having mastered the fundamental principles of database operation, students will not be dependent on any specific DBMS program and will be able to freely navigate within one of the most demanded areas of activity on today's labor market - working with various databases.

References

1. Kulikova M.K. Information systems and databases in the basic course of informatics. [Electronic resource] Access mode: <http://festival.1september.ru/articles/311996>.
2. Ugrinovich N. D. Informatics: a textbook for grade 9. - M.: BINOM. Laboratory of knowledge, 2015. - 152 p.

Байділдақызы Мақсат

Қызылорда қаласы №101 мектеп-лицейі

ЕҢБЕККЕ БАУЛУ САБАҒЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫ БЕЛГІЛІ БІР КӘСІПКЕ БЕЙІМДЕУ

Бүінгі мектеп қабырғасында жүрген оқушылар – еліміздің ертеңі, ұлтымыздың болашағы екені даусыз. Дамыған елдердегі сияқты біздің елімізде де ұрпаққа саналы білім беруде түбегейлі өзгерістер жалғасуда. Ондағы мақсаты – алған білімнің негізінде өз ойын еркін бағамдай алатын, өзін дамыта білетін, қазіргі тез өзгеріп отыратын өмірде өз бетінше дұрыс шешім қабылдай алатын тұлғаны қалыптастыру. Осы бағытта Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев "Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады, сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр", - деген болатын. Олай болса, бүгінгі мұғалім тек пән мұғалімі ғана емес, мұғалім – оқытушы, мұғалім – технолог, мұғалім – жаңалықты дәріптеуші. Демек білім сапасын көтеруде үздіксіз білім беруші ғана емес, соның ішінде кәсіби білім беруде білім, бірлік, дағдыны жетілдіруші.

XXI ғасыр – бұл ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, адамның кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір. Сонымен бірге XXI ғасырдың басы белгілі мамандық түрлерінің үнемі жаңарып, көбейе түсуінде болып отыр. Толып жатқан жаңа кәсіпкер, өндіріс пен тұрмыстағы заман талабы жаңа технологиялар саласындағы білімге деген тұрақты сұранысқа алып келеді. Қазіргі кезде бір емес, бірнеше мамандықты меңгерген қызметкерлер сұранысқа ие.

Технология пәнінен білім беруде оқушы жеке мамандықты игеруші болса, мұғалім пән бойынша білім беруші ғана емес, жеке мамандықты меңгеретін жеке тұлғаны қалыптастырушы. Білім берудің мәні – сол тұлғаны дамыту. Оны жүзеге асырудың жолдары : оқушылардың жеке қабілетін және белгілі бір кәсіпке бейімділігін анықтай отырып, сол негізінде оқу бағдарламасын жетілдіру. Бағдарламаны жетілдіру кезінде қоғам, уақыт, нарық, жекешелендіру т.б. өмірде болып жатқан өзгерістер негізінде білім беруге ерекше назар аудару қажет.

Технология сабағы – логикалық ептілік пен іскерлік дағдыны, шығармашылық шабытты қажет ететін сабақ, сондықтан мұғалім оқушылар талабының тынысын бақылап, дұрыс шешім қабылдауды, логикалық жүйеде ой, пікір түзе білуі қажет. Сонда ғана оқушылардың эстетикалық талғамы дамып, ойлау қабілеті, еңбекке деген құштарлығы артады.

Технология сабағы – тәрбие мен сүйіспеншілікті туғызатын сабақ. Мектепте технология сабағын халықтық педагогикамен ұштастырудың, сабаққа халқымыздың қолөнерін үйрету арқылы оқушыларға ұлттық тәрбие берудің маңызы зор. Қолөнерге қызықтыру үшін кез келген бұйымның, туындының жасалу құпиясын, тарихын ашып көрсетсек, қосымша әдебиеттерден мағлұматтар берсек, қайталанбас ерекшеліктеріне тоқталсақ, технологиясымен таныстырсақ оқушы шығармашылықпен іске кіріседі. Мұндағы мақсат қолөнердің барлық бағдарламалары арқылы оқушыларға білім мен тәрбие берудің тиімділігін көрсету.

Бүгінде халықтың мәдени дәрежесі өскен сайын ұлттық бұйымдарды тұтыну мен оған деген сұраныстың белең алғаны мәлім. Халық өнерінің бай мұраларын сұрыптай отырып, заманымызға сай сапа, түр беру әдісімен оларды әрі дамыту, оны бүгінгі ұрпаққа меңгерту – игілік іс. Осы жағынан алғанда ұлттық қолөнердің тәрбиелік, тағылымдық мүмкіндіктері жоғары, өйткені ұрпақ тәрбиесіне кешенді түрде әсер етеді, қабілеттерінің жетілуіне, белгілі бір кәсіпке бейімделуіне көмектеседі.

Халқымыздың қолөнері – қол еңбек. Ал қол еңбек әрқашанда жоғары бағаланады.

Қолөнер – біздің рухани байлығымыз, мәдениетіміз, салт-дәстүріміз, ол бірнеше ғылымдардың дамуынан пайда болған өнер туындылары. Мысалы, бұған халқымыздың философиясын, тарихын, эстетикасын, архитектурасын т.б. ғылымдарын атауға болады. Қолөнер кәсібі еліміздің экономикасын көтеруге ықпалын тигізеді. Қазақ халқының қолөнері – әлем халықтарына мақтанышпен көрсететін көрме. Халық қолөнері ғасырлар бойы қалыптасқан асыл мұра. Сондықтан саясат өзгерсе де, өнер өзгермейді. Қазіргі кезде ұрпақтан ұрпаққа жалғасын табуда.

Ұлы абай өнерді тән азығы және жан азғы деп екіге бөлген. Осындай көркемөнерді жан азығына балауы жанға, көңіл күйге, сезімге қатты әсерін тигізеді. Тән азығы – тіршілікке қажет бұйымдар, материалдық

мәдениет.Қазақтың аса көрнекті педагогі және ағартушысы Ыбырай Алтынсарин халыққа білім беру саласында тұңғыш қолөнер мектептерін ашқан.Ол оқушылардың еңбек тәрбиесіне көп көңіл бөлген.

Қазір республикамызда халқымыздың ұлттық мәдениетін, өнерін, тілін, салт-дәстүрін дамыту мәселесі алдыңғы орынға қойылып отыр.

Мемлекетіміздің тәуелсіздігін нығайтуда ең өзекті міндеттердің бірі – жас ұрпақтарды тәрбиелеу мәселесі.

Еңбек – өмірдің, барлық тіршілік атаулының қажеттілігі, адамзат өркениетінің, қоғамның дамуы, жасампаз еңбектің нәтижесі.

Лытнева Е. Г.

заместитель директора по УВР КГУ «Гимназия № 1» г. Караганды, Казахстан

Смелянская Н.И.

*учитель русского языка и литературы КГУ «Гимназия № 1» г. Караганды ,
Казахстан*

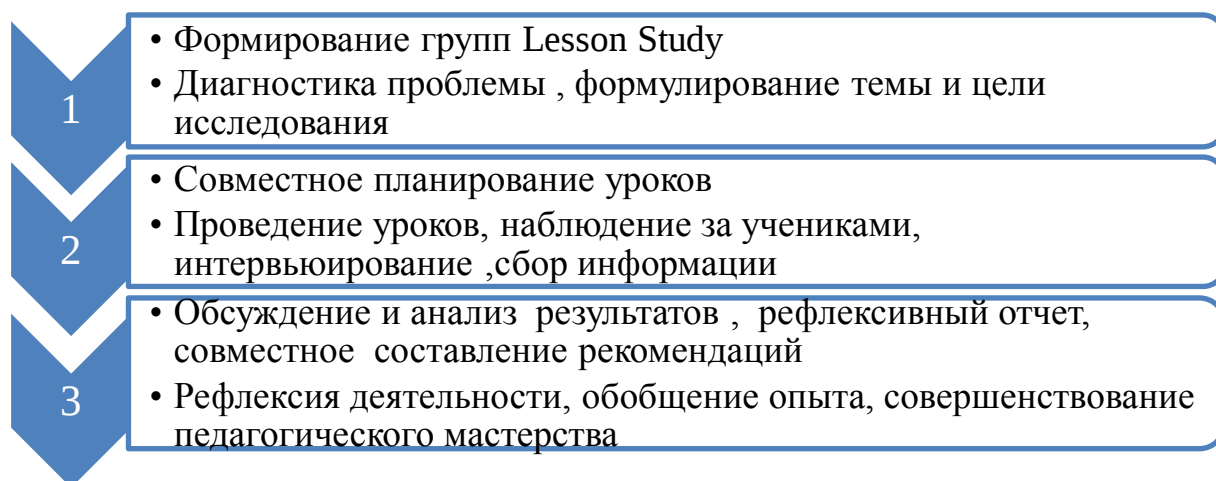
РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ ВНЕДРЕНИЕ ПОДХОДА LESSON STUDY.

Анотация

В данной статье представлены результаты исследовательской работы учителей гимназии , приоритетные направления выбора эффективных методов обучения при внедрении подхода «Исследование урока» , а также перспективы развития исследовательских навыков учителей.

Актуальность развития исследовательских навыков педагогической деятельности в современном образовании настолько велика, что становится важной составляющей развития мастерства учителя. Методов исследования большое количество, но наиболее эффективным в гимназии применяется подход Lesson study. Этот метод можно рассматривать как средство для развития и усовершенствования преподавания посредством концентрации внимания на обучении учащихся, он используется в качестве инструмента для совершенствования практики группы учителей. Осознавая, что при проведении исследования урока внимание сконцентрировано не на самом учителе, а на реакции учеников на проводимые им действия, педагог не испытывает давления со стороны коллег, находящихся на уроке. Как следствие, ему значительно проще критически взглянуть на процесс в целом. Цель технологии заключается в изучении и последующем анализе самого процесса обучения, а не деятельности самого учителя.

Если описывать Lesson Study как управленческий процесс, то схема следующая

В течение трех лет в гимназии проводят исследование урока несколько фокус – групп, представленных следующими темами:

Организация проектной работы и практикумов как средство развития научной речи на уроках ЕМН.

Влияние формативного оценивание на развитие коммуникативных и рефлексивных навыков учащихся

Развитие у детей и учителей рефлексивных навыков через использование заданий формативного оценивания и дифференциацию.

Интерактивные методы обучения, развивающие коммуникативные и лидерские навыки.

В зависимости от выявленной проблемы и темы исследования группами были обозначены следующие цели:

Изучение влияния методов проектов на развития устной речи

Изучение влияния различных форм рефлексии и формативного оценивания на развитие устной речи

Выявление интерактивных методов обучения, развивающих лидерские и коммуникативные навыки.

Актуальность внедрения данного подхода мы видим в том, что в процессе исследования определена необходимость использования эффективных методов обучения для решения проблем, выявленных в ходе анкетирования и анализа текущей ситуации. Каждая группа совместно планировала уроки, подбирая наиболее эффективные методы, затем наблюдала за учащимися и анализировала результаты. В рефлексивных отчетах фиксировались достижения и проблемы,

что помогало при планировании второго и третьего циклов проведения «Исследования урока».

Учителя начальных классов несколько лет работают над проблемой развития у детей и учителей рефлексивных навыков через организацию подхода Lesson Study. В апреле прошлого года фокус-группа принимала участие в обсуждении проблем внедрения подхода «Lesson Study» для повышения качества преподавания на областном круглом столе. Выступление было подготовлено из опыта работы в гимназии, учителя выступили с результатами исследования. Также были опубликованы статьи в печатных изданиях по внедрению подхода.

Учителя 8-х классов работали над проблемой работы с одаренными детьми в среднем звене и развитием навыков устной речи через рефлекссию. Серия уроков «Lesson Study» помогла увидеть учителям проблемы развития устной речи. Фокус-группа пришла к выводу, если учитель целенаправленно подбирает стратегии устного счета, метод защиты проектов, устную рефлекссию, то у учащихся можно развивать навыки устной речи на уроках математики, литературы и естествознания.

Учителям гуманитарного цикла было рекомендовано составить и использовать языковые шаблоны, схемы, опорные таблицы с целью преодоления языкового барьера у учащихся, а также использовать метод Инсценирования с целью развития коммуникативных и лидерских качеств.

Учителя 7-х классов работали над проблемой диагностики талантливых и одаренных и исследования влияния критериального оценивания на качество обучения. В результате наблюдения за проведением исследования критериального оценивания у учащихся были выявлены проблемы с памятью и пониманием, поэтому были рекомендованы методики по эффективному развитию памяти и функциональной грамотности.

При организации второго цикла были учтены недостатки первого исследования, было выделено дополнительное время на обсуждение, план урока разрабатывали все члены группы, а не тот, кто проводил урок, поэтому наблюдение прошло более эффективно. Группа пришла к выводу, что на уроке, для того чтобы управлять процессом обучения, необходимо использовать конкретные стратегии для достижения цели.

Возникали трудности и барьеры, которые приходилось преодолевать в течение нескольких циклов. После проведенных исследований были разработаны рекомендации для учителей по использованию формативного оценивания, развитию навыков устной речи на уроках естественно-математического цикла, применению рефлексии для развития навыков саморегуляции. После внедрения данного подхода учителя используют рекомендации на уроках, которые помогают достигнуть цели. В рефлексивных отчетах они отметили, что исследование урока развивает рефлексивные, аналитические и коммуникативные навыки, помогает выбрать наиболее эффективные методы при планировании уроков.

Совместный анализ исследования уроков позволил резюмировать основные аспекты практической значимости данного метода:

Взаимодействие и наблюдение за учащимися позволяет увидеть языковые барьеры в процессе коммуникации.

Наблюдения показали, что активность участия в коммуникации развивает компетенции, необходимые в различных социальных сферах подростка.

Взаимодействие с коллегами и наблюдение за учащимися позволяет увидеть недостатки собственной практики и подобрать наиболее эффективные методы для решения различных проблем.

Конструктивное обсуждение урока с коллегами является очень полезным для развития профессионализма и практики преподавания.

В процессе исследования урока учителя работают вместе, чтобы планировать, обучать, наблюдать и совместно анализировать урок.

Взаимодействие с коллегами и наблюдение за учащимися позволяет увидеть недостатки собственной практики и подобрать наиболее эффективные методы для решения как методических, так и личностных проблем.

В процессе рефлексивного взаимодействия фокус-групп мы пришли к выводу о необходимости формулирования общей SMART цели в рамках всей гимназии, поэтому в этом учебном году наши усилия направлены на достижение цели: «Повышения качества преподавания с использованием методов развития критического мышления и функциональной грамотности через внедрение подхода Lesson Study».

Приоритеты деятельности по развитию исследовательских навыков учителей: совместное планирование – совместное достижение целей, обратная связь от наблюдателей и наблюдаемых, признание проблем и ошибок в процессе планирования, выбор эффективных стратегий для депроблематизации.

Организация такой практики, как исследование урока, имеет ряд преимуществ, среди которых мы выделили следующие: целевая направленность, один из способов профессионального развития, взаимодействие с коллегами, возможная модификация школьной системы, анализ собственной работы, обсуждение результатов с коллегами других школ и развитие сетевого сообщества.

Использованная литература:

1. Dudley, P. Каким образом Лессон Стади определяет основное содержание знаний и обучения учителя для создания значительных перемен в профессиональной практике. 2011 г
2. Ж.М. Мамерханова, З.К.Разбекова. Использование подхода «Lesson Study» в период проведения «Практики в школе». Караганда: РИО ИПК ПР.- 2015
3. Dudley, P. Lesson study in England: from school networks to national policy. Lesson study в Англии: от школьных сетевых сообществ до государственной политики. - 2008 г.

Бейсенбай Н.А.

Абай атындағы ҚазҰПУ-нің 2-курс магистранты

СЫНЫПТАН ТЫС ОҚУ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасының он екі бағытының бірі ретінде білім алушылардың интеллектуалды мәдениетін дамыту қажеттілігі көрсетіліп, олардың «белсенді ойлау қызметінің дамуын, негізгі құндылықтарды және осы заманғы ғылыми дүниетанымды қалыптастыру, олардың сана-сезімінің сенімді және қажетті біліммен толығуын, ақыл-ой қабілеті мен білімге құмарлығын, танымдық қызығушылығын дамыту» - деп қарастырылған [1]. Мұндай күрделі мақсаттар мен міндеттер үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы сатысы бастауыш мектепте қаланады.

Қызығушылық, танымдық қызығушылық мәселелері ұлы ойшыл-ғұламалар, қоғам қайраткерлері, ағартушылық-педагогтардың ой-пікірлері мен көзқарастарында кеңінен қарастырылған. Мәселен, Әл-Фараби, Ж.Баласағұн, Қ.А.Иассауи, М.Қашқари, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Жұмабаев, А.Байтұрсынов, Ж.Аймауытов т.б. еңбектерінде қоғамдағы адамның тұлғалық сапаларының мәні, танымы және қызығушылығы мәселелері қамтылады.

Т.Гоббас, К.А.Гельвеций, П.А.Гольбах, Г.Гегель, Д.Дидро, И.Кант, Дж.Локк еңбектерінде адамның қызығушылығы айналасын қоршаған дүниені танып білуге байланысты екендігіне мән беріледі.

Философия тұрғысынан танымға мынадай анықтама берілген: «Таным – ойдың білмеуден білуге қарай дәл емес, білуден неғұрлым толық дәл білуге қарай ұмтылатын ой-өрісінің күрделі үдерісі» [2, 84].

Психологиялық сөздікте: «Танымдық қызығушылық – прагматикалық ақпараттарды игеруге бағытталған, адамның бір нәрсеге немесе құбылысты белсенді таңдауына және оны әрекет аймағына енгізуге арналған жағымды

эмоционалдық қатынасымен байланысты тұлғаның белсенді іс-әрекеті» - деп берілген [3, 40].

Танымдық қызығушылық дегеніміз – оқушының оқуға, білімге деген ынта-ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі.

Қызығуды туғызатын амалдар көп. Олар:

1. Оқу материалының мазмұны, оның практика үшін пайдасы.
2. Оқуды ұйымдастыру үдерісінің ерекшеліктері. Мысалы, оқытудың проблемалық сипаты, оқушының шығармашылық жұмыстарды өздігінен орындауы.
3. Мұғалім мен оқушылар арасындағы қарым-қатынастар.

Қызығушылық қай кезде туады? Бала бір нәрсеге қызыққан кезде туады. Сыныптан тыс оқу кезінде балаларды қызықтыру үшін әр түрлі жанрдағы әдебиеттерді пайдалану арқылы қызықтыру керек.

Мектеп оқушыларының жалпы ой-өрісін арттыру үшін, көркем әдебиетті сабақ үстінде ғана оқыту жеткіліксіз, бұл міндетті жүзеге асыруда сыныптан тыс оқуды ұйымдастырудың маңызы зор.

Сыныптан тыс оқу – сыныптағы оқудың жалғасы Сыныптан тыс оқу әдістемесінің басты мақсаты – білім беру жүйесінде оқушының өздігінен оқудағысын қалыптастыру. Сыныптан тыс оқу негізінен мұғалім, оқушы, ата-анамен байланыста жүзеге асырылады. Бұл тұрғыда көркем әдебиеттің маңызы зор. Балалардың ой-санасын дамытуға, мінез-құлқын қалыптастыруға, дүниетанымын кеңейтуге, жанымен жүрегіне жылылық ұялатып, білімін кеңейтіп, тереңдете түсуге көркем әдебиет зор әсер етеді.

Балаларды оқу әрекетіне үйрету үшін, балаларға дұрыс білім беру үшін сыныптан тыс оқуда балалардың білімін ары қарай дамытамыз, көркем шығармаға деген қабілетін арттырамыз. Сондықтан да үздіксіз кітап оқу арқылы, балаларды болашаққа дайындау мақсатында сыныптан тыс оқудың маңызы зор.

Сыныптан тыс оқу жұмысын балалар мектепке келген кезден бастаған жөн. Өйткені сауат ашу кезінде оқушылардың ақыл-ойын, тілін дамыту жұмыстары балаларға түрлі-түсті суретті кітапшаларды көрсету арқылы дауыстап, мәнерлеп оқи отырып жүргізіледі.

Сыныптан тыс оқу арқылы танымдық қызығушылығын қалыптастыру – оқушы пәнді меңгерудегі іс-әрекетінде қосымша ақпаратты араластыру арқылы

алдына қойған мақсатқа жетуге мүмкіндік беретін қажеттілік болып табылады. Қызығудың бұл сатысы оқушының танымдық іс-әрекетінде қызықты ақпаратты

Бастауыш сыныптарда сыныптан тыс оқуға байланысты атқарылатын жұмыстар әдіскер-ғалымдар С.Рахметова және А.Асқарбаеваның еңбектерінде толығымен қарастырылған.

С.Рахметованың «Қазақ тілін оқыту әдістемесі» атты оқу құралында: «Сыныптан тыс оқуды белсенді ұйымдастырушы және басқарушы да мұғалім болуға тиіс. Сондықтан мұғалім өз оқушыларының кітапқа деген ынтасын үнемі арттырумен бірге, олардың қандай кітап оқуға тиіс екендіктеріне де бағыт беріп отырады. Балалар бастауыш сынып бітіргенде, ақын-жазушылардың белгілі шығармаларымен таныс болулары қажет екенін үнемі ескертіп отырады» - деп көрсетеді [4, 39 б.].

А.Асқарбаеваның «Кластан тыс оқу» атты еңбегінде ғалым сыныптан тыс оқудың мақсаты мен маңызы туралы баяндай келіп, оқушыларға кітапты ұсынбас бұрын төмендегідей дайындық жұмыстарын жүргізу қажеттілігін айтады:

1. Оқытушы балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты түсініктерін байқайды.
2. Әрбір оқушы қандай дәрежеде оқи алатынын тексеріп біледі.
3. Сыныпта дауыстап оқыту арқылы оқушылардың жеке сөздерді дұрыс оқуға, сөйлем ішіндегі сөз мағынасын дұрыс түсінуге жаттықтырады.
4. Әңгіме, мақала, өлең, ертегі, сияқты көркем шығарма жанрларын оқу үстінде оқушыларға әңгіменің я мақаланың ой түйінін, негізгі идеясын анықтай білуге үйретеді.

Бұл еңбекте ғалым әр сыныпта жүргізілетін сыныптан тыс оқуға жүргізілетін жұмыстар көрсетілген.

Мысалы: II-III сыныптарда оқу үшін ұсынылатын материалдарды мұғалім өзі іріктейді, ал IV сыныпта балалар өздері іріктеп алады.

Әдебиеттік оқу сабақтарының өтілу жайы мен сыныптан тыс оқудың мазмұнына сай, бастауыш сынып оқушыларымен мынадай жұмыстар орындауға болады:

1. Хрестоматиялармен жұмыс;

2. Көркем шығармаларды (бір шығарманы немесе тақырыбына қарай топталған бірнеше шығарманы), ертегілерді, мақалаларды талдау;

3. Күнделікті баспасөздегі («Балдырған», «Мөлдір бұлақ» т.б) мақалаларды оқу;

4. Балаларға арналған энциклопедияларды оқу.

I, II сыныптарда оқылатын пәндердің өзара байланыстылығы мол, ал негізгі мақсаты – айналаны, қоршаған дүниені тану, заттың атын, түр-түсін, қимыл-қоғалысын, бейнесі мен сапасын сөзбен ғана түсіндіру. Бұлар негізінен сөз арқылы ұғындырылады, яни барлық заттың мән-мазмұны сөйлеу тілі арқылы ашылады.

III сыныпта сабақтан тыс оқу сабағын ұйымдастырудың өздігінен кітап оқуын басқаруға негізделеді. Ол үшін оқушыларға ұсынылатын кітаптардың мазмұнымен мұғалім өзі алдын ала танысады: кітапханадағы және кітап сататын дүкендерден қажетті кітаптарды таңдап алып, оқып, қажет дегендерінің тізімін жасайды.

IV сыныпта оқушылар кітап оқуда талғамы жетіледі. Олар қолдарына түскен кез-келген кітапты оқи бермей, шығарманың жанрына қарап, таңдап, мағына төңірегіне көңіл бөле бастайды.

Сыныптан тыс оқу сабағында орындалатын негізгі жұмыстар:

1. Оқушылар екі апта ішінде өздері оқыған кітаптарын сабаққа ала келеді. Ол кітаптармен сыныпта барлық оқушылар танысады да, ең қызықты, тартымды дегендерін іріктеп алады.

2. Оқушылар өздері таңдап алған кітапты оқумен қатар, оған талдау жасауға үйренеді.

3. Талдау жасау барысында белгілі бір жазушының басқа шығармалары жайында да түсінік беріліп, келесі сабаққа талданатын шығарма берuledі.

4. Сабақ соңында оқушылардың өздігімен оқуы үшін ұсынылатын кітаптардың тізімі оқылып, оқудың негізгі мақсаты мен шығарманың мазмұнына сәйкес қандай мәселеге көңіл бөлу қажеттігі ескеріледі.

Сыныптағы оқу сабағында қолданылатын тиімді әдіс – дауыстап оқу, тақырыпқа сәйкес кітаптарды таңдап, ол туралы пікір алысу.

Қорыта келгенде, кітаптың адам өмірінде атқаратын қызметі мол. Міне осындай кітапқа деген сүйіспеншілік, кітап оқуға ынтығу сезімі балаға өздігімен

келмейді. Бала мектепке келгеннен бастап, әртүрлі әдістер арқылы кітапқа деген ынтасы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу – мұғалімнің абыройлы борышы.

Бұл тұрғыда балалардың бастауыш сыныптарда қабілетін бейімділігін, қызығушылығын қалай дамытуға болады, оның болашақ жан-жақты жеке қасиеттерін ашу арқылы азамат етіп тәрбиелеуге болады.

Бастауыш сыныпта сыныптан тыс оқу арқылы танымдық қызығушылығын қалыптастыру күрделі мәселе болғандықтан, оны толығымен қарастырып, бір ғана зерттеу проблемасының аясына сыйғызу мүмкін емес. Зерттеу барысында алынған нәтижелер оны шешудің бір ғана жолы болғандықтан, бұл бағыттағы ізденістер болашақта арнайы, дербес зерттеуді қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. .Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы. – Астана. – Егемен Қазақстан, 2009. 16 қараша
2. Философиялық сөздік Р.Н. Нұрғалиев., - Алматы, 1996.-526 б.
3. Психология: Энциклопедиялық сөздік./ Бас ред. Б.Ө. Жақыл. – Алматы:
4. «Қазақ энциклопедиясы», 2011. - 624 б.
5. Рахметова С. «Қазақ тілін оқыту әдістемесі». – Алматы. 1991.- 134 б.
6. Асқарбаева А. «Кластан тыс оқу методикасы» бастауыш мектеп мұғалімдеріне арналған – Алматы: Рауан, 1991.- 144 б.

Тағыбаева А.

Абай атындағы ҚазҰПУ-дің 1-курс магистранты

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ІС-ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» жолдауына сәйкес, қазіргі заманда әлемдік талаптарға сай мобильді, жаңаны қабылдауға бейім, креативті, сыни ойлай алатын, поликоммуникативті кәсіби құзыретті жеке тұлғаны қалыптастыру болып отыр. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажеттігі туындауда. Жаһандық бәсекеге қабілеттілікке жету мақсатында билікпен белгіленген стратегиялық мақсаттар, білім беру іс-әрекетінің приоритеттерін түбегейлі өзгерту және өз бетімен іздену дағдыларын дамыту ағымына бағыттауды ұйғарады [1].

Қазіргі кезде әлемде академиялық сауаттылықты дамыту негізінде зерттеушілік іс-әрекетті қалыптастыру мәселесі кеңінен қаралуда. Зерттеушілік іс-әрекетін қалыптастыру кез-келген ғылым аясында сәттілікке жету жолы екені сөзсіз анық.

Сондықтан да бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік іс-әрекеті қазіргі мектеп бағдарламаларында маңызды рөлге ие. Мұның себебі зерттеушілік іс-әрекетті бала қабілетін ашу, үйлесімді тұлға етіп тәрбиелеу мен дамытудың мықты құралы деп тануда деп білеміз.

Зерттеушілік әрекет – алдын-ала шешімі белгісіз және ғылым саласындағы зерттеулерге тән мәселені қою, тақырыпты теориялық зерттеу, зерттеу әдістерін таңдау, практикада жүзеге асыру, өз бетінше ақпарат жинау, оны талдау және қорытынды шығару сияқты негізгі кезеңдерден тұруды болжайтын оқушылардың шығармашылық, зерттеушілік міндетті шешумен байланысты іс-әрекеті.

Бастауыш сынып мұғалімі оқушылардың зерттеу іс-әрекеттерін қалыптастыру барысында бұл үдерістің оқыту мен тәрбиелеу үдерісінен айырмашылығын түсініп, қарым-қатынас жасауда «субъект-объект» бағытында емес, «субъект-субъект» бағытын ұстануы маңызды. Мұғалімнің

осындай әрекеті оқушылардың бойында өздеріне деген сенімділік, өздерін-өздері бағалай білушілік, ойларын еркін жеткізу, жауапкершілік сияқты сезімдер мен қатар зерттеу жұмыстарына қызығушылықтарына арттырады.

Зерттеушілік, ізденушілік – бала табиғатына тән құбылыс. Білуге деген құштарлық, бақылауға тырысушылық тәжірибеден өткізуге дайын тұру, әлем туралы жаңа мәлімет жинауға талпынушылық қасиеттер балаға тән дәстүрлі мінез.

Зерттеу ісі қазіргі кезде ғылыми қызметкерлердің белгілі топтарына ғана тән емес, сондай-ақ бүгінгі заман адамының өмір сүру тәсіліне енген, кәсіби шеберлігін танытуда өзіндік көзқарасына сәйкес қызмет болып табылады.

Бұл пікірді Абайдың жетінші қара сөзіндегі «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Біріншісі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады. Екіншісі – көрсем, білсем деп, ер жетіңкірегенде ит үрсе де, мал шуласа да, «ол неге өйтеді?», «бұл неге бүйтеді?» деп көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық көрмейді», - деген ой-тұжырымы растайды[2]. Биік танымдық қабілет, тұрмыс-тіршіліктің сырын ұғуға талпыныс баланың ерте жасынан туындайды екен. Сондықтан оқушыны ізденушілікке баулу бастауыш сыныптан басталуы тиіс.

Бастауыш сынып оқушысының түрлі сөздіктер мен қызықты әдебиеттерді іздеп табуға, оқып танысуға деген құштарлығын басым болады. Баланы ізденушілікке баулу, оған зерттеу дағдысы мен білігін игерту бүгінгі білім беру саласының маңызды міндеті болып саналады.

Жеке тұлғаны дамытып қалыптастыру үшін олардың өзгермелі әрекеттерін айналадағы нақты құбылыстар мен таныс объектілерді зерттеумен байланыстырудың маңызы зор.

Тақырыпты таңдағанда «мені не қызықтырады?» - деген сұраққа жауап беру керек. Тек мұғалім оқушыға жоба жаза алатынын және жақсы идеялардың барлығы да жазу кезінде болатынын түсіндіріп, оқушының жазуға деген қызығушылығын арттырса сонда бала зерттеу жұмысын жазуға талпынады.

Зерттеу жұмысымен айналысу, шығармашылық жоба жазу оқушының аналитикалық ойлау қабілетін дамытады, шешім қабылдай алу қабілетін қалыптастырады. Оқушыны ізденушілікке баули отырып, ғылым мен

техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, өз жолдарын дәл табуға көмектеседі.

Оқушыны ғылыми-зерттеу жұмысына қатыстыру үшін алдымен, оны қызықтыра отырып, зерттеу талабын қалыптастыру керек. Яғни оқушы ақпаратты ала білуге, оны басқаларға хабарлай білуге талпынуы тиіс. Ең алдымен оқушыны өздігінен шешім қабылдауға, ақпараттар алуға, оны басқаларға жеткізе білуге үйрету қажет.

Қазіргі білім мен тәрбиенің негізгі бағыты-жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыру, тұлғаның «Мен» менталитетін қалыптастыру, өзін-өзі тану, өзін-өзі дамыту мәселесінің айналасында болып отыр[3].

Бастауыш мектепте зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастыру қалай жүретініне талдау жасар болсақ, 1-сыныпта сабақ тақырыбына кіріспе ретінде проблема қойылып, жаттығуды бірлесе не өз бетінше орындау жоспарланады. 2-сыныпта балалар шағын топта бақылау жүргізеді. 3–4 сыныптарда зерттеу жұмысын жеке орындайды. Бастауыш мектепте зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыруда бастауыш мектеп жасындағы балалардың психологиялық-физиологиялық ерекшеліктерін ескеру керек.

Атап айтқанда, балалар жұмысының тақырыптары оқу пәндерінің мазмұнынан не соған жақын мағынада алынуы тиіс. Баланы қызықтырған жоба не зерттеу жұмысының проблемасы оның танымдық қызығушылығы аясында және жақын даму аймағында болуы тиіс. Жоба не бақылау-зерттеуді орындау уақытын мақсатты түрде сабақтық және сабақтан тыс жұмыс түрінде 2–3 аптамен шектеу керек. Әрбір зерттеу қажетті құралдармен: материалдық-техникалық және оқу-әдістемелік, ақпараттық және ақпараттық-технологиялық ресурстармен қамтылуы тиіс. Тақырыппен жұмыс барысында топсаяхат, серуен-бақылау, әлеуметтік акциялар, түрлі мәтіндік және электрондық ақпарат көздерімен жұмыс, практикалық маңызды өнім мен кең қоғамдық презентация дайындауды (ересектер, ата-аналарды, мұғалімдерді шақырып) да қосуға болады.

Зерттеушілік іс-әрекетте мұғалім бағыттаушы, көмекші, кеңесші, бақылаушы рөлін атқарады. Оқушының рөлі жұмыс кезеңдеріне қарай өзгереді. Бірақ барлық кезеңде де ол танымдық әрекет субъектісі болып табылады; таңдайды (шешім қабылдайды), өз таңдауына жауапты болады; қоғаммен өзара әрекет жүйесін құрады; зерттеудегі маңыздылығы, туындаған идея, фактілер, өз

әрекетінің өнімі тұрғысынан ақпаратты және осы іс-әрекеттегі өз деңгейін бағалайды. Оқу зерттеушілік іс-әрекеті оқушы үшін – өз шығармашылық әлеуетін барынша көрсету мүмкіндігі. Ал зерттеушілік іс-әрекет барысында бақылауға, ақпарат іздеуге қызығушылық білдірген балалар орта буын оқуына тез бейімделеді.

Қорыта келер болсақ, балаларды зерттеушілік іс-әрекетке тарту олардың шығармашылық қабілеттерін, танымдық үдерістің барлық кезеңдеріндегі: зерттеу мақсаты мен міндеттерін белгілеуден бастап білімін практикада қолдануға дейінгі өзбетінділігін дамытуға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы. – Астана. – Егемен Қазақстан, 2009. 16 қараша.
2. Құнанбаев А. Шығармаларының 2 томдық толық жинағы. – Алматы, 1986. –2 том. –196 б.
- 3.Сартаева Н. Т. Бастауыш мектепте зерттеушілік іс-әрекеттің жүргізілуі // Молодой ученый. 2016. - №5.2. — С. 53-56.

Болатбек А.Б.

Абай атындағы ҚазҰПУ, БОПӘ мамандығының магистранты

Ғылыми жетекші: Уайсова Г.И.

Абай атындағы ҚазҰПУ профессоры, п.ғ.к.

ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНА ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ЖАЙЫ

Қазақстан Республикасы Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен практиканың жетістіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыру және дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау», – деп атап көрсетілген[1].

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев халыққа жолдаған мақаласында, қоғам мен мектептің басты міндеті – тек болашақ ұрпақ тәрбиелеу ғана емес, қоғамдық жалпыадамзаттық құндылықтардың маңызын түсінетін, рухани білімді азамат, патриоттар ұрпағын тәрбиелеу екенін ашып көрсеткен[2]. Сондықтан да бүгінгі мектептің басты назарында оқушыны және мектепті оқу-тәрбие жүйесі арқылы өркениетті қоғам құруға ұмтылатын жеке тұлға қалыптастыру және жалпыадамзаттық құндылықтарды өмір шындығы негізінде қабылдату мәселелері қойылып отыр.

Өз Отанын сүю, өз халқын құрметтеп оған адал болу, Отанды қорғауға әрқашан әзір тұру, халықтар арасындағы достық сезімін нығайту, бейбіт өмір мен бейбітшілікті сүю, ұлтаралық келісім мен татулықты сақтау, әрбір оқушының бойына жалпыадамзаттық құндылықтардың ең жақсы үлгілерін үйлестіре отырып дамыту, гуманистік қасиеттері мен барлық адамдарға сүйіспеншілік сезімдерін толықтыру тәрізді мәселелер мектептегі тәрбиенің өзектісі болып есептеледі. Сол себепті бұл мәселеге баса назар аударылуда.

Қоғам жаңарған сайын адамзаттың бойындағы құндылықтардың мәні ерекшеленеді, соған сай рухани құндылықтар ерекше мәнге ие болады. Ұлттық құндылықтарымызды қоғам өзгерісіне қарай лайықтап, оның маңыздылығы мен ұғымын келешек ұрпаққа жеткізу үшін, педагогика саласында құндылықтар негізінде тәрбиелеу, олардың бойында құндылықты қалыптастыру жағдайлары

әр түрлі деңгейлерде зерттеліп жатыр. Мәселен, қазақстандық ғалымдар білім мен тәрбие беруді дамыту барысында құндылықтарды жеке-тұлғаның бойына сіңіруде ғылыми-теориялық, әдіснамалық бағыттарда зерттеулер мен тәжірибелер жүргізілуде. Мұндай еңбектердің қатарында А.А.Бейсенбаева, Қ.Б.Жарықбаев, С.Қ.Қалиев, С.А.Ұзақбаева, Қ.Қ.Жампеисова, Р.К.Төлеубекова, Г.А.Уманов, Н.Д.Хмель және т.б. ғалымдарды атауға болады. Бұл ғалымдардың еңбектеріндегі негізгі ой – адамның шынай келбеті және соған сай болу, адамның қоғаммен, табиғатпен үйлесуі, халықтық дәстүр мен рухани мәдениет негізінде, жалпы айтқанда халық педагогикасымен тәрбиелей отырып, ұрпақтардың бойына ізгі құндылықтарды дарыту және тәрбиенің жоғары сатысына көтерілу.

Философия тарихында құндылық туралы ұғым және оның мәселесінің заңдылықтары туралы жалпы түсінік 19 ғасырдың ортасында пайда болды. Ең алғаш рет құндылық ұғымына философиялық анықтаманы Р.Лотце мен Г.Коген берді. Құндылыққа Қазақ Кеңес энциклопедиясында: «Құндылық объектінің жағымды немесе жағымсыз жақтарын білдіретін философиялық-әлеуметтік ұғым» – деген анықтама берілген [3]. Демек, нысанның адам үшін маңыздылық шамасын білдіретін көрсеткіш – құндылық екен.

Философ ғалымдардың көпшілігі «құндылық» ұғымының мазмұнын заттар мен қоғамдық орта және табиғи құбылыстарды бағалайтын адамзаттық және әлеуметтік категория деп есептейді. Философ В.А.Василенько және оның пікірін қолдаушылар құндылықтарды рухани және материалдық қажеттіліктерді қанағаттырудағы пайдалылық, «мағынашылық», әдіс-тәсіл деп қарастырған. Кейіннен оның ойын жалғастырушы философтар У.Хатгер және И.С.Нарский ойынша «құндылықтарды» идеал деп түсініп, құндылыққа амал-тәсіл ретінде емес, мақсатқа жету, қажеттілік, адамға тиістілік көзқарасында кеңінен қарастырады [4].

Д.А.Леонтьев «Құндылықтар жүйесі – іс-әрекет пен қоғамдық қатынастар жүйесінің заттық көрініс табуы» деп айтады [5]. Бұдан ұққанымыз құндылық біздің санамыздан тыс мәдениеттің заттық әлеміне ғана тиесілі, ол әртүрлі жағдайларда өзінің қажетіне қарай пайда болады.

В.Супредин «Құндылықтар және әлеуметтік динамика» атты еңбегінде: «Құндылықтар дегеніміз мінез-құлықтар әрекеттердің бір түрі, ол мәдениеттің белгілі бір түрінде ерекше орын алады. Құндылықтар әлеуметтік санада өмір сүреді және жеке адам арқылы іске асырылады», – дейді [6].

«Құндылықтар – адамдардың өз мінез-құлқының мақсаты мен қалпы туралы талдап, қорытындылаған түсініктері, онда адамзаттық тарихи тәжірибесі жинақталып, белгілі бір этностың немесе адамзат мәдениетінің мәні жатыр» деп Н.Лапин өз пікірін белдірген[7].

Жалпыадамзаттық құндылық термині Қазақстанда алғаш рет А.А.Бейсенбаеваның еңбегінде гуманизм принциптерін жүзеге асырудың негізінде қарастырылды. Жалпыадамзаттық деген сөздің өзі тек топтарға (әлеуметтік орта, ұлт, мемлекет) арналған сөз емес, оның мағынасы барлық адамзатты қамтиды.

Философ Т.Қ. Ғабитов «құндылықтар – қасиеттер» дей отырып, бұл қасиеттердің бала кезден, ана сүтімен бірге келетіндігі, өзінің ана тілі арқылы мораль негіздері ретінде, өз тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерін игеру нәтижесінде орнығатындығын ерекше бағалайды [8].

Адамның тұрмыста болып жатқан мәселерді шешуге ұмтылуы және оның маңыздылығына назар аударуы – оның өз өміріне бей-жай қарамай, әртүрлі жағдайларға өмірлік көзқараспен қарап, осы жағдайлардың сабақтастасуы өмірді тануға деген ұмтылысы. А.Маслоудың пікірінше, адамның мінез-құлқының басты тенденциясы – оның тұрмыстық құндылықтардыңөмірде болып жатқан жағдайлардан іздеуі. Өмірдің мәні туралы осындай түсініктер адам өмірін нақты-тарихи жағдайлардағы объективті міндеттер мен мақсаттарға орындалады. Демек, өмірдің мәнін ашу адамның тек қана осы әлеуметтік қатынастарға дұрыс ене алуын қамтамасыз ете алмайды. Адамның өзіне ғана бағатталған даралық бағыты оны субъективтілігі шегінен асырмайды, ал керісінше көпшілік немесе әлеуметшілдік бағыты адамның жеке тұрмысын кең әлеуметтік қоғамдастықтардағы қиыншылықтармен, тіптен бүкіл адамзаттық мәселелерімен тығыз байланыстырады. Сонда жеке адамның тұрмыс-тіршілігі басқа кеңірек, үлкенірек адамзаттық тіршілікке кіретін болғандықтан, оның өмірдегі құндылық негізін әлеуметтік қоғамдастықтың, жалпы қоғамның мақсат-мүдделері мен қажеттіліктерінен табуды қажетсінеді[9].

Психологиялық-педагогикалық еңбектерде жеке адамның барлық құндылықтарын біріктіргенде, ең негізгі құндылық «Адам» болып табылатындығы айтылған. Психологтар құндылықтарды тұлғааралық қатынас тұрғысынан қараудың өзіндік мәні бар екеніне баса назар аударған. Себебі құндылық ұғымында құндылық қатынастың объектісі болып табылатын

заттардың сыртқы қасиеттерінің сипаттамасы, осы қатынастың субъектісі болып табылатын адамның психологиялық сапалары, құндылықтың жалпы мәнділігін көрсететін адамдардың өзара қарым-қатынасы ұштасып жатады.

Қоғамның даму жетістіктері әрбір жеке тұлғаның бойындағы ізгі қасиеттерінің сапасына, оның жалпыадамзаттық құндылықтарды игеру және оны қоғам игілігі үшін пайдалану қабілетіне байланысты. Г.А. Андамасованың ойыншада болып жатқан өзгерістер оқушылардың бойына биік моралдық сана-сезім мен мінез-құлық нормаларын, адамгершілік қадір-қасиеттерді сіңіруге зор ықпал ететін, олардың өмір сүретін ортасына, өзара және басқа да адамдармен, ұжым мүшелерімен, жалпы қоғамдық талаптарға деген қатынастарын ескеру, анықтау жұмыстарымен байланысты [10].

Жеке адамды жалпыадамзаттық құндылықтар тұрғысынан қалыптастыру – әр түрлі мәселелер мен жағдайлардың әсерімен жүзеге асатын күрделі үдеріс. Оқушының әр түрлі ішкі және сыртқы факторлар әсерімен, сонымен қатар қоғамдық және табиғи фактор негізінде қалыптасады. Себебі жас жеткіншекке қоғамда болып жатқан көптеген құбылыстар тікелей әсер етеді. Соның әсерінен оның мінез-құлқыда және құндылық қасиеттері де өзгеріске ұшырайды. Сондықтан оқушының бойына басты адами құндылықтарды дарыту қазіргі педагогика ғылымындағы айрықша маңызды мәселенің бірі болып отыр. Соған орай жалпыадамзаттық құндылықтардың ең жақсы үлгілері мен сапаларын оқушы бойына дарыту үшін, ең алдымен, олардың білімді және саналы болуына күш салу, екіншіден, жақсы мінез-құлықтарға баулу, үшіншіден, құндылықтарды игерте отырып, қазіргі қоғамға сай тұлға қалыптастыру жұмыстарын жүргізуіміз керек. Бұл мәселелерді жүзеге асыру барысында оқушылардың өзін қоршаған ортамен, табиғатпен байланысын және оған тәуелділігін, оның мақсаты арқылы жүзеге асатын іс-әрекеттері мен тәртіптерінің үйлесуінің маңыздылығын түсіндіру керек.

Жеке адамды тұлға ретінде қалыптастыратын қоғам болса, оқушыны тұлға ретінде қалыптастыратын – отбасы мен мектеп. Бұл тұста халық педагогикасының мектеп өмірінде алатын орны ерекше.

Халық педагогикасы – ұрпақ тәрбиелеудің ғылыми-педагогикалық, психологиялық заңдылықтары мен ережелерінің, заман талабына сәйкес қалыптасып, мазмұндық жүйелердің одан әрі дами түсуіне зор ықпал етеді. Халықтық педагогиканың негізгі көзі – әдебиетте. «Әдебиеттік оқу» оқулықтары

–халқымыздың менталитетіне, ұлттық сана-сезіміміздің өмір ағымдарымен байланысты, бұрыннан қалыптасқан тәлім-тәрбие мен қазіргі кезді ұштастыратын дүние. Сонымен қатар білім мазмұнының жаңаруы, оқулықтардың жаңаруы қоғамдағы тәрбие мен ізге қасиеттердің жойылуына әкелмейді. Себебі қанша уақыт, қанша ғасыр өтсе де халық педагогикасы жойылмайды.

Халықтық педагогика жүйесіндегі жас ұрпақты ұлттық мәнде тәрбиелеу, сол арқылы олардың әлеуметтік, қоғамдық қатынастар талаптарына дайындау, жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде арман-мұратына жететін, дара тұлғаны қалыптастыру басты сипаты болып табылады. Ұлттық санамызда, болмысымызда көрініс табатын құбылыстардың тәрбие көздері мен нысандары жалпыадамзаттық құндылықтармен тікелей байланысты.

Қорыта айтқанда, құндылық – адамның ішкі жан дүниесінің қаншалықты жақсы қасиеттерге толы, сол секілді қасиеттердің өлшемі, адамның жақсылыққа ұмтылуы, жамандықтан қашуы, басқаларға жанашырлық көрстуі, айналадағы адамдарға қайырымдылығы, өмір сүруге талпынысы, өмірді дұрыс сүру мәселелері жайында ізденуі, өзін-өзі танып, өзін-өзі бағалап, сол арқылы дүниені, әлемді тануы болып табылады.

Демек, адам үшін пайдалы мәнге ие болатындардың барлығы, адамзат қоғамының іргелі дамуы мен адамның жеке тұлғасын жетілдіруге тиімді ықпал ететіндердің барлығы құндылық болып табылады. Сондықтан қазіргі тәуелсіз елімізде ғасырлар бойы халқымыздың ұлттық санасынан орын алған құндылықтарды, яғни ізгілік, қайырымдылық, адалдық, әділдік, қарым-қатынас сияқты қасиеттерді, қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланыстырып, жеткіншек ұрпақты тәрбиелеудің қайнар бастауы деп қарастыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР Білім туралы заңы. – Егемен қазақстан.- 2007. – 15 тамыз.
2. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы. – ҚР Президентінің ресми сайты. – 12 сәуір, 2017.
3. Қазақ Ұлттық энциклопедиясы.– Алматы, 2001. – 166 б.

4. Айджанова З.Ж. Бастауыш мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру. – Ақтау, 2009. – 175 б.
5. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции // Вопросы философии. – 1996. П4, - С.15с.
6. Лебедева О.В. Использование национального компонента содержания образование в современной практике обучения и воспитания младших подростков. – М., 1992. – 27 с.
7. Лапин Н.И. Модернизация базовых ценностей Россиян // Социологические исследования. 1996. №5, С. -3-9.
8. Ғабитов Т.Қ. Философия. – Алматы: Раритет, 2005. – 400 б.
9. Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности: Тесты. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 110 с.
10. Аңламасова Г.А. Мектеп оқушыларын адамгершілік құндылықтар негізінде әлеуметтендіру. – Тараз, 2003. – 173 б.

**Бельгибаева Г.К. п.ғ.к., Жансерикова Д.А. пс.ғ.к., Бухаршина А.С.,
магистрант, Жуманияз А., студент**
*Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан
Қарағанды қаласы*

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА БАЛАЛАРҒА ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕ БЕРУ

Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы ұлттық құндылықтарымызды заманауи талаптарға сай жаңғырта қолданып, жаһандық жаңашылдыққа жан-жақты әзірлікпен баруды қамтамасыз ететін жол. Мемлекет басшысы: «Мен қазақстандықтардың ешқашан бұлжымайтын екі ережені түсініп, байыбына барғанын қалаймын. Біріншісі – ұлттық құндылық, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайды. Екіншісі – алға басу үшін ұлттың дамуына кедергі болатын өткеннің кертартпа тұстарынан бас тарту керек» деген болатын. Осы жерде ұлттық құндылық – біздің тарихымыз, мәдениетіміз, салт-дәстүріміз, ұлттық ойындарымыз. Бала тәрбиесінде аталған құндылықтарды сабақтастыра отырып тәрбие бере білсек, болашақта жақсы нәтижеге қол жеткізеріміз хақ [1].

Мектепке дейінгі кезең – бала дамуының ең негізгі сатысы. Француз педагогы Жан Жак Руссо: «Бала туғанда ақ қағаздай болып туады, оның үстінде шимайды қалай салсан, қағаз бетіне солай түседі, бала тәрбиесі сол сияқты, өзің қалай тәрбиелесең, ол солай тәрбиеленеді», - деген екен. Сондықтан, ұрпақ санасына сәби шағынан ұлттық мәдениеттің мәйегін сіңіруді басты назарда ұстау керек деп ойлаймын.

Ойын – мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс – әрекеті. Қазақ халқының ұлы ойшылы Абай атамыз: «Ойын ойнап ән салмай, өсер бала болар ма?» деп айтқандай баланың өмірінде ойын ерекше орын алады. Мектеп жасына дейінгі жас ұрпақтың қалыптасуына әсер ететін фактордың бірі, дәстүрлі мәдениетіміздің бір бағыты халықтың ұлттық ойындары. Ата – бабамыз ойынды тек баланы алдандыру, ойнату әдісі деп қарамай, ол халықтың ғасырлар бойы жасаған асыл қазынасы, баланың көзқарасы, мінез-құлқын қалыптастырып, бір жүйеге келтіретін тәрбие құралы деп санаған.

Мектепке дейінгі мекемелерде ұлттық ойындарды көбінесе мереке күндері, әсіресе, наурыз мерекесінде балаларға ойнатып жатады. Жылына 1-2 рет ойнаған баланың санасында ұлттық ойындар мүлде сақталмайды. Сондықтан күнделікті баланың бос уақытында ұлттық ойындарымыздың әр түрлерін ұйымдастырсақ өте тиімді болатын еді. Сонда баланың бойында ұлттық тәрбие, сезім, құрмет пайда болатын еді [2].

Ойын - баланың жан – жақты дамуын көздейтін, оның тілін жаттықтыратын, қимыл-қозғалысын жетілдіретін, белсенділігін арттыратын, басқа адамдармен қарым-қатынасын реттеп, құрдастарымен ұйымшылдығын арттыруға негіз болып табылады. Халқымыздың тарихи – мәдени мұраларының түрлері өте көп. Мәдени мұралар ұлттық құндылықтарымызды дәріптейді. Сондай аса құнды мәдени игіліктердің бірі – ұлттық ойындар болып табылады. Қазақтың ұлттық ойындары ерлікке, өжеттілікке, батылдылыққа тәрбиелей отырып, дененің шынығуына әсер етеді. Соның ішінде «Орамал ілу», «Асық ату», «Түйілген орамал», «Қыз куу», «Ұшты – ұшты», т.б. ұлттық ойындар баланың сөздік қорын молайтуға, өмір тәжірибесін кеңейтуге, ептілік қабілеттерін жетілдіруге өз әсерін тигізеді.

Қазақтың ұлттық ойындары аңға, малға байланысты, алуан түрлі заттармен ойналатын, зеректікке, ептілік пен икемділікке, батылдылыққа баулитын ойындар деп бірнеше түрге бөлінеді. Ғалымдар қазақ халқының ұлттық ойындарының түрлерін жүзден асып жығылатынын айтады. Мұның өзі қазақ халқының ежелден-ақ айрықша дарынды һәм білімді болғанының дәлелі. Ұлттық ойындардың ерекшелігі әсіресе, балаларға арналған түрлері әдетте өлеңмен «өрнектеліп» те отырған. Демек, халқымыз ұлттық ойындар арқылы жас жеткіншектерді өмір сүруге дағдыландырып, қиындыққа төзе білуге, қиын сәттен жол таба білуге машықтандыруды басты мақсат еткен. Мысалы, «Аламан бәйге», «Аударыспақ», «Арқан тарту» ойындары адамды төзімділікке үйретуге, ерік-жігерді игере білуге, білек күшін дамытуға бағытталған. Ұлттық ойындардың тағы бір ерекшелігі, әр ойын жас ұрпақты салиқалы да салмақты, шебер әрі епті болуға баулиды. Өйткені әрбір адам өзінен өрбіген ұрпақтың ынжық, жуас болып қалмай, жан-жақты, білікті де күшті болып өсуін өмірдің мәңгі мәні ретінде қабылдаған [3].

Ұлттық ойын баланың дамып жетілуіне, адамгершілік қасиеттерінің артуына, психикасына да тигізетін әсері мол. Ұлттық ойындар арқылы өз

халқының тарихын, жерін, даму сатысын, әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін, қонақ жайлылығын айқындап көруге болады. Балаларға ұлттық ойындарды үйрету арқылы әділдікке, достыққа, сыйластыққа, кішіпейілділікке тәрбиелей отырып, яғни адамгершілік қасиеттері де қалыптастырылады. Басқа ойындар сияқты қазақтың ұлттық ойындар тәртібін бұлжытпай орындауы баланың ойын барысында тәртіп сақтауы, баланы осы кезден бастап тәртіпке, әділдікке, жинақылыққа баулиды, адал, қайырымды, өжет болуға тәрбиелейді [4].

Ұрпақ тәрбиесі жайындағы озық ұлттық мұраны бүгінгі тәлім-тәрбие жұмысына пайдалана отырып, атадан балаға жалғасып келе жатқан әдет-ғұрыпымызды, салт-дәстүрімізді, тілімізді, дінімізді қадірлеуді балаға сәби кезінен қалыптастырған жөн. Сонда барып баланың бойында, ұлтына, салт-дәстүріне деген құрмет пайда болып, патриоттық сезімі жоғары, өз елінің нағыз азаматтары деген атқа лайық болады.

Қазіргі таңда балалар ұлттық ойындардан гөрі әлеуметтік желідегі ойындар мен телефондағы, планшеттер мен компьютердегі ойындарға құмар. Егер отбасындағы үлкендер яғни, ата-аналарымыз, ата-әжелеріміз үйдегі бала тәрбиесіне зер салып, шынайы қараса, мұндай жағдай орын алмайтын еді. Аулаға шығартып, асық, қуаласпақ, қазақ күресі, доп, сақина салу, арқан тартыс тағы басқа ұлттық ойындарымызды ойнаса, баланың санасында тәрбиенің элементтері қыз баланы сыйлау, бір-біріне ауыр сөз айтпау, бір-бірін күту, ең бастысы достыққа құрмет, досты сыйлау деген ұғымдар бала санасында қалыптасатын еді. Әлеуметтік желідегі баланың санасын улайтын зиянды дүниелерден гөрі тәрбиелік мәні зор ойындар болашақ тәрбиесінде өте маңызды.

Теледидарларда ұлттық ойындарды дәріптеу мақсатында мультфильмдер көп көрсетілсе, балаларға арналған бояйтын арнай кітапшаларға ұлттық ойындарды кірістірсе және мектепке дейінгі мекемелерде ұлттық ойындарды жиі-жиі ойнатып, балаларға кеңінен насихаттаса бала бойында ұлттық құндылықтарға деген құрмет пайда болатын еді.

Қазіргі таңда рухани жаңғыру бағдарламасы аясында ұлттық ойындарымызды жаңғыртып, дамыту үшін мектеп оқушыларына, балаларға, жастарға арналған әр түрлі іс-шаралар, эстафеталар ұйымдастырылуда. Жауынгер қазақ жұртының бүгінгі ұрпақтары ұлттық мұраны дәріптеп қана қоймай, оның ерекшелігін жастарға түсіндіру арқылы, тарихын айту арқылы келер ұрпаққа құнды мұраны қалдырамыз. Ұлттық дәстүр заманның дамуына

қарай уақыт өте өзгеріске ұшыраса да, түп негізін сақтап қалу үшін жастарға көп насихаттау өте тиімді деп ойлаймын.

Жалпы, ұлттық ойындардың қай-қайсысының да қоғамдық және әлеуметтік мәні зор. Бұған қоса, ұлттық ойындар қазақ халқының бұрыннан ерекше мәдениеті болғанын айқындайды. Ата-бабаларымыз ұлттық ойындар арқылы ұрпақтың береке-бірлігі мен ынтымағын жарастырып отырған. Шындығына келсек, адамның өмір сүруінде қазақтың ұлттық ойындарының атқаратын маңызы ерекше. Басқаны былай қойғанда, әр ұлттық ойын оған қатысушыны өмір сүруге бейімдеп ғана қоймай, қиындықтан қорықпай, қарсы тұра білуге үйретеді. Мысалы, бір ойын шеберлік пен ептілікке, енді бір ойын талғампаздыққа, ал енді бір ойын қиын-қыстау кезеңде тез шешім қабылдап, оңтайлы жол таба білуге баулиды. Оның үстіне ұлттық ойындардан спорт пен патриоттық тәрбие айқын аңғарылады. Мұның өзі қазақтың ұлттық ойындарының бала тәрбиесінде маңызы зор екеніндігін дәлелдейді.

Қорытындылай келе, балалар ұлттық ойындар мен санамызға сіңген ерекшеліктерді естен шығармау керек. Яғни, ат спорты, тоғызқұмалақ, қазақ күресі сынды толып жатқан бірегей құндылықтарымыз елімізді әлемге танытады. Бастысы, олардың тәрбиелік мәні ерекше. Бұған қоса, рухани байлық пен денсаулық үшін пайдасы орасан зор. Ұлттық ойындардың өрісін кеңейту - қазақты әлемге танытудың бір үлгісі деп ойымды қорытындылағым келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы. – Астана, 2017.
2. Құрманбаева С.К. «Ұлттық ойындардың бүгіні мен келешегі». «Алматы», 2004.
3. Несіпбаев Б.К. «Ұлт мәдениеті мен өнері». «Білім», 2003.
4. Атабаев А.С. «Ұлттық ойындар- халық мұрасы». Оқу құралы – А, 2006.

**Бельгибаева Г.К. п.ғ.к., Омашева Т.М., п.ғ.м., Аюпова А. Е., магистрант,
Докумбаева К. Т., студент**

*Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан
Қарағанды қаласы*

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ЖАС ҰРПАҚТЫҢ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМІН ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы еліміздің дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдар жүйесі, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат болып табылады. Рухани қайта жандандыру, тіпті осы сөздерден-ақ қазақ халқының күші мен еркіндігін сезіп, ұлы рухты, ойлау бостандығын, басқа ұлттарға деген бауырластық қарым-қатынасты әрдайым есте сақтаймыз. Қазақ халқының мәдени құндылықтарын қайта жаңғырту, олардың дәстүрлері мен білімі - жаңа толғанған, көрнекі тартымды атрибуттармен, рухани өсуге, отансүйгіштікке, туған еліміздің гүлденуіне армандайтын өмірге толық, бай екендігіне сенетін қазақстандықтардың жас ұрпағы үшін қажет.

Елбасының мақаласында Қазақстанның басты рухани, ұлттық құндылықтары айқын көрініс тапқан. Мақалада ұлттық құндылықтарымыз, мемлекеттің ұлттық құрылымы, қазақ елінің тарихы, тарихи мұралары, оның ішінде барша қазақстандықтарға ой салатын ұлттың рухани жаңғыру мәселесі жан-жақты талданған болатын. Өзіміздің ұлттық болмысымызды және бірегейлікті сақтай отырып, сананы жаңғырту және ғылымға, білімділікке ұмтылу бұл мақаланың түпкі мазмұны болып табылады деп ойлаймын. Мақалада «Жастардың бойында адамгершілік, патриоттық сезімдерін қалыптастырып, дамыту арқылы тәрбие үрдісін құру керек» деп нақты көрсетілген. Қазіргі қоғам, соның ішінде педагог мамандар, ата-аналар дүниетанымы кең, қоғамда болып жатқан өзгерістерге оңай бейімделе алатын, өмірлік көзқарасы қалыптасқан, жан-жақты үйлесімді дамыған зерделі де зерек тұлғаны тәрбиелеуі тиіс. Бұл мақсатқа жету үшін жас ұрпақ ұлттық рухта тәрбиеленіп, халықаралық деңгейде бәсекелесуге қабілеттілікті арттыратын қажет іскерліктер мен білімді игеріп, жан-жақты жетілгені жөн. Бүгінгі таңда әлемде жаһандану үрдісі жайлаған. Еліміз дамыған елдердің қатарына қосылуды мақсат етті. Бұл мақсатқа жету

үшін жастардың тәрбиесі мен біліміне баса назар аударған жөн. Себебі, бүгінгі таңда бәсекеге қабілетті ұрпақты тәрбиелей алмаған ұлттың да, елдің де болашағы жоқ. Сондықтан, жас ұрпақтың санасына сәби шағынан бастап, ұлттық тәрбиенің берілуін басты назарда ұстаған жөн. [1]

Жас ұрпақтың патриоттық тәрбиесі біздің заманауи қоғамымыздың басты міндеттерінің бірі болып табылады, ал балалықшақ - Отанға деген сүйіспеншілік сезімін дамытудың ең тиімді де жемісті уақыты.

Дана халықымыздың «Отан – отбасынан басталады» деген сөздерінің түбінде терең мағына жатыр. Сол сияқты тәрбие, эстетикалық болсын, патриоттық болсын, бәрі де Отбасынан бастау алады. Мектепке дейінгі ұйымда, не мектепте берілетін тәрбие, отбасында ата-ана беретін тәрбиенің орнын баса алмайды, маңызы одан жоғары бола алмайды. Патриоттық сезім – Отбасында қалыптасады. Дәл осы кезеңде баланың санасында Отанының бейнесі, еліне деген, елінің тұрғындарына деген, елінің мүддесіне деген қарым-қатынасы қалыптасады. Және дәл осы жерде ғұлама ғалым Әль – Фарабидің айтқан «Тәрбиесіз берілген білім – адамның қас жауы» деген сөздері орынды деп ойлаймын.

Өз елінің тарихын білмейтін, өз халқының мәдениетін білмейтін адамды патриот ретінде қарастыруға болмайды. Отандық тарихты білу өзін-өзі анықтауды іздеуге тікелей байланысты. Өзін «Қазақстан азаматы» ұғымымен сәйкестендіру қоғамның бір бөлігі ретінде өзін анықтау - баланың рухани және эмоционалдық дамуындағы маңызды сәт.

Еліміздің өткен сан ғасырлық тарихына көз жүгіртетін болсақ, ата-бабаларымыз туғаннан бастап-ақ, баланы ұлттық салт-дәстүрлерге сай тәрбиелеген. Мәселен, бала дүниеге келгенде шілдеhana тойын, содан кейін тұсауын кесу және тағы сол сияқты салттарды тек ұлттық дәстүрге сай жүргізетін. Және солардың әрқайсысының тәрбиелік мәні жоғары болды. Соның нәтижесінде баланың бойында ұлттық салттарды құрметтеу, жауынгерлік, патриоттық сезімдері күшті болып, нағыз рухы мықты, өз елінің азаматы болып өскен. Сондықтан, Елбасымыздың мақаласы қазіргі уақытта ұлттық салт-дәстүрлеріміздің озық үлгілерін қайта жаңғыртып, ұрпақ тәрбиесіне орнымен қолдана білуге жол ашып отыр. Сонда ғана, ұлттық тәрбиеден нәр алған жалындаған жастар мен рухты батырларымызды, азаматтарымызды көре аламыз деп ойлаймын [2].

Отанға деген сүйіспеншілік көрінбейді. Ол туралы барлық бұрыштарда айқай салу емес. Ол сенен бұрын болған оқиғаға тиесілі және оның кейінгі сезімінен туады. Қазақ халқының мәдени құндылықтарын қайта жаңғырту, олардың дәстүрлері мен білімі - жаңа толғанған, көрнекі тартымды атрибуттармен, рухани өсуге, отансүйгіштікке, туған еліміздің гүлденуіне армандайтын өмірге толық, бай екендігіне сенетін қазақстандықтардың жас ұрпағы үшін қажет. Ал педагог тек қана әрбір балада емес, сондай-ақ ата-аналарындағы дамыған тұлғаның осы түбегейлі маңызды критерийлерін қалыптастыру үшін жауапты болады! Сондықтан да, біздің педагогтарымыздың міндеті - оларды тек осы басымдықтарды білу ғана емес, олардың өмірдегі маңыздылығы мен тәндік ерекшеліктерін түсіндіру.

Өздеріңіз білетіндей, отансүйгіштік өзінің жеріне, кішкентай Отанына деген сүйіспеншілігінен дәл басталады. Шағын отанында үлкен отанға деген сүйіспеншілік - оның елі - тамыры. «Патриотизмнің ең жақсы мысалы - туған өлкенің тарихын зерттеу. Туған жердің әр жотасы мен ойпаты, тауы мен өзендері тарих туралы көп нәрсе айтуға болады. Біздің жас ұрпақ бұл туралы білуі керек».

Жауынгер атамыз Бауыржан Момышұлы: «Жаудан да, даудан да қорықпаған қазақ едім. Енді қорқынышым көбейіп жүр. Балаларын бесікке бөлемеген, бесігі жоқ елден қорқамын. Немересіне ертегі айтып беретін әженің азаюынан қорқамын. Дәмді, дәстүрді білмейтін балалар өсіп келеді. Оның қолына қылыш берсе, кімді де шауып тастауға даяр. Қолына кітап алмайды. Үйреніп жатқан бала жоқ, үйретіп жатқан әке-шеше жоқ» деп, көңіліндегі бір уайымын ашып айтқан екен. Шынында да, қазақ халқы қилы кезеңдерде басынан өткізген өте ауыр жағдайларға қарамастан, соңындағы ұрпағына ұлағатты тәрбие беретін салт-дәстүрлер қалыптастырып, кейінгі буынға ғажайып мұра қалдырды. Бүгінгі ұрпақ осы асыл құндылықтарымыздан тамыр ажыратып барады. Жағадан алған жаһандану заманында жат жұрттың рухани құлдығына түсіп, бөтен мәдениеттің илеуінде кетпеу үшін алдымен рухани дербестігіміз бен бірегейлігімізді, бабаларымыз ғасырлар бойы қалыптастырған мәдениетімізді сақтап қалуымыз керек. Мұны сақтап қалудың ең сенімді жолы, бірегей тәсілі ұлттық тәрбие. Ал, ұлттық тәрбие, өз кезегінде патриоттық тәрбиенің нәтижелілігіне алып келеді.

«Рухани жаңғыру» мен патриотизмнің қандай байланысы бар? Қазақстан тәуелсіздіктің үшінші он жылдығын ұлы рухани жаңғыртумен бастады. «Рухани

жаңғыру» негізінде жүзеге асырылған маңызды жобалардың бірі - «Туған жер». Адамның туылған жері әрдайым оның жүрегінде болады. Біз өзіміздің туған жерімізді мақтан тұтамыз, оған қамқорлық жасаймыз. Туған жерге деген сүйіспеншілік - Отанға деген сүйіспеншілік, Туған жерге деген қамқорлық - Отан алдындағы қамқорлықта жалғасады. Отанға, оның мәдениетіне, әдет-ғұрыптарына, салт-дәстүрлеріне ерекше қатынастар патриотизмнің басты ерекшелігі болып саналады, ол кез келген ұлт ұлт жасайтын мәдени және генетикалық кодтың негізі болып табылады. Осыған байланысты Президент «Туған жер» арнайы бағдарламасын ұсынады. Ол үш нақты бағытты ұсынады. Біріншіден, мектептерде туған өлке тарихын жоғары сапалы оқытуды ұйымдастыру. Бұл білім беру, экология және көгалдандыру саласындағы аймақтық тарихты зерделеу, мәдени-тарихи ескерткіштер мен жергілікті ауқымдағы мәдени нысандарды қалпына келтіру саласында маңызды ғылыми-зерттеу жұмыстарын талап етеді. Екіншісі - еліміздің басқа аймақтарына көшіп барған кәсіпкерлерге, шенеуніктерге, интеллигенттерге және жастарға көмек көрсету, олардың кішігірім Отанын қолдағысы келеді. Үшінші - «Туған жер» бағдарламасының жүзеге асырылуына жергілікті билік органдарының жүйелі және ұйымдастырылған тәсілі. Өңірлерде өмір сүруді жақсарту үшін: ауылдарды көріктендіруге дейін мектептерді компьютерлендіруге және өнер қорларын қолдауға дейінгі көптеген жолдарды табу идеясы. «Кішкентай Отаннан үлкенді - туған еліне, Қазақстанға деген сүйіспеншілікті бастайды», - деді Нұрсұлтан Назарбаев. Сондықтан да, «Рухани жаңғыру» мақаласы, соның ішінде «Туған жер» бағдарламасын насихаттау арқылы жастардың бойында елінің нағыз патриот азаматтарына тән ерекше қасиеттерді ұялатамыз.

Қорытындылай келе, жастарға ұлттық тәрбие беру арқылы патриотизм, адамгершілік, сүйіспеншілік, бақыт, сыйластық, татулық, бірлік, төзімділік сынды құндылықтарды бойына сіңіруге болады. Адамның қоғамда өз орнын табуына, қабілет-дарыны ашыла түсуіне, ақыл-парасаты дамуына яғни сәнді және мәнді өмір сүруіне ата-анасының тигізетін әсері мол. Сондықтан ұлттық құндылықтарды ескере отырып, жігері мол, рухты ұлт болашағын, нағыз патриот тұлғаларды тәрбиелеуге өз үлесімізді қосайық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы. – Астана, 2017.
2. Түрікпен – Ұлы Ж., Мұздыбаева Б. Тәрбие психологиясы. Оқу құралы –А, 2008.
3. Оразбекова К.А. Ұлттық психология мен халық тәрбиесі болашақтың бастауы хақында. – А, 2000.
4. Астана ақшамы. 5 ақпан 2018. №14 (3674)
5. Шегенова Ш. И. «Рухани жаңғыру негізінде патриоттық сезімді дамыту». – 2017.

Макушинская Т.Г., Нарбут Е.М.

«ГГУ им. Ф.Скорины», г. Гомель, Республика Беларусь

УЧЕТ КУЛЬТУРНО-КОГНИТИВНОГО ПОДХОДА ПРИ ПЕРЕВОДЕ С НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Достижения когнитивной лингвистики на современном этапе находят прямое отражение на развитии сегодняшних тенденций в переводческой сфере. В центре внимания теории и практики перевода рассматриваются вопросы взаимосвязи языка и культуры в свете процессов европейской интеграции. Эти процессы оказывают существенное влияние на культуры отдельных стран, на язык, рассматриваемый как неотъемлемая часть культуры, включающей и переводческую деятельность.

Актуальность обучения переводу с учетом культурно-когнитивных аспектов, вызванных современными изменениями в обществе особенно обоснована. Так называемая профессионально-ориентированная иноязычная коммуникативная компетенция включает в себя не только переводческую компетенцию, но и знания из нескольких областей, таких как история языка, история и культура страны изучаемого языка, страноведческие знания. Кроме этого необходимо владеть способностями извлекать необходимые знания из текста оригинала и умением применять их в процессе создания текста с использованием перевода. Переводческая компетенция подразумевает владение не только языковой картиной мира, но и культурной, включающей в себя исторический опыт и менталитет нации, язык которой изучается.

Изучающие немецкий язык, неоднократно подчеркивают логичность, сжатость и наглядность данного европейского языка. Причиной этому явились исторические, географические, культурные предпосылки. Германские земли представляли собой раздробленную территорию в следствие многочисленных войн, что приводило к смешению языков и культур, и как следствие формирование типично немецкой ментальности, выражающейся в стремлении к дисциплине, порядку и экономности. Часто отмечается именно четкость, прямота и экономность в подаче информации. Относительно эмоциональной окраски немецкий язык более жесткий, основное внимание сконцентрировано на

главном, не принимая во внимание детали. С этим связаны некоторые особенности словообразования. Одними из таковых являются сложные слова, которые имеют несколько корней, как способ выражения большого лексического материала при наименьших затратах. Это характерно для публицистического жанра, языка прессы. Заменяя первый компонент сложного слова, можно получать новые лексические единицы, избегая использования сложных словосочетаний, а иногда и целых предложений. При переводе такого вида лексических единиц необходимо обращать внимание учащихся на особенности и своеобразие отражения действительности и выражения мыслей в немецком языке. Словари не содержат сложные слова, поэтому необходимо уметь раскладывать их на составляющие компоненты. В большинстве случаев такие слова представляют собой словосочетания «существительное + существительное» или «прилагательное + существительное».

Другим способом передачи быстрой и доступной информации является субстантивация. Таким образом решается задача придания четкости, отсутствие двусмысленности, выражение смысла путем изменения формы одного слова, не прибегая к большим словосочетаниям. К слову субстантивироваться могут в немецком языке любые, даже служебные части речи. В немецком языке они имеют широкую распространенность и носят нейтральный характер, что необходимо учитывать. В русском же языке такие способы выражения информации носят более описательный характер с использованием разнообразных русских соответствий.

Если же говорить об обратном переводе с русского языка на немецкий, то необходимо учитывать приверженность к сжатым выражениям, используя способы словообразования. По возможности избегать длинных цепочек взаимосвязанных слов с большим количеством предлогов, присущих русскому языку, и абсолютно чуждых для норм немецкого языка. Частая субстантивация и активное употребление сложных слов требуют определенного стиля при передаче информации. В данном случае речь идет об именном стиле, так как наиболее употребляемые слова – существительные. Именные словосочетания с функциональными глаголами носят деловой характер, их конструкции более значимые, их строгость и точность преобразовывают предложения в строгий образ и относятся к официально-деловому стилю, а также в языке прессы и публицистики. Эта сложность конструкций требует от переводчика более

серьезной концентрации и логического мышления для восприятия и интерпретации. При возникновении трудностей при переводе словосочетаний существительных с функциональными глаголами рекомендуется производить их замену на простые глаголы или прибегать к использованию других лексико-грамматических преобразований. В некоторых случаях немецкий именной стиль вытесняет многокомпонентные придаточные предложения, что вызывает определенные трудности как для их воспроизведения, так и для восприятия с последующим переводом. Поэтому при обучении переводу необходимо указывать учащимся на необходимость умения переводить именные конструкции с одного языка на другой с использованием обратного перевода. При переводе необходимо учитывать использование наиболее приемлемого для данного текста стиля.

Таким образом, при обучении переводу необходимо учитывать «культурную специфику» структуры немецкого языка и когнитивную природу процесса перевода в целом. Для успешного перевода необходимо владеть когнитивными процессами мышления, связанными с пониманием получаемой информации и воспроизведением текста на другом языке. Учитывая особенности немецкого менталитета, необходимо сохранять своеобразие восприятия действительности на языке оригинала.

Social pedagogy

Карманова Ж.А., Бейсенбекова Г.Б., Байкенова А.Е., Ильясова Ж.К.
КарГУ им. академика Е.А. Букетова, *Казахстан, г. Караганда*

ОБЩИЕ ЧЕРТЫ СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ

Казахстан входит в двадцатку стран мира с самым высоким уровнем суицида среди населения. Об этом сообщила директор Научно-исследовательского центра «Молодежь» Ж. Буканова на расширенном заседании комитета по социально-культурному развитию Мажилиса Парламента РК.

Проблема остро обозначилась в конце первого десятилетия 21 века и уже в 2013 году по данным ЮНИСЕФ и ВОЗ Казахстан был на втором месте по числу смертей из-за суицида среди юношей и на первом месте по числу смертей от суицида среди девушек. По числу суицидов среди юношей и девушек 10-14 лет Казахстан занимает первое место.

В 2017 году наибольшее количество суицидов в Казахстане пришлось на апрель, май и июнь. Об этом свидетельствуют данные Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры РК. В целом в 2017 году казахстанцы совершили 3 644 суицида.

Суицидальные акты встречаются практически в любой возрастной группе. Так, имеются данные о суицидальных попытках у детей 3-6 лет. Смертность от самоубийства в возрасте до 10 лет очень низкая, в 15-19 лет наблюдается ее повышение. А возраст 20-30 лет является периодом жизни, в котором наблюдается наибольшее число суицидальных попыток, что связано с предъявлением именно в этом возрасте наиболее высоких требований к адаптационным механизмам личности. Однако пик завершённых суицидальных актов отмечается среди лиц 45-49 лет, затем число самоубийств несколько снижается, а среди людей 65-70 лет вновь повышается. У молодых суицидальные попытки имеют, как правило, менее серьёзный характер, чем у лиц пожилого возраста, но встречаются чаще.

Существует прямая зависимость между суицидом и потерей социального статуса. Так, высокий уровень самоубийств среди демобилизованных офицеров, молодых солдат, людей, взятых под стражу, недавних пенсионеров. Самые высокие показатели самоубийств отмечены среди наркоманов, инвалидов, психически больных, а также хронических алкоголиков. Среди суицидентов преобладают студенты вузов, учащиеся ПТУ, медицинские работники, водители транспорта (мужчины), работники системы бытового обслуживания (женщины) и неквалифицированные рабочие. К дезадаптации и суициду ведет не столько профессиональное положение, сколько фактор «горизонтальной профессиональной мобильности», то есть частая смена места работы и профессии.

Особая проблема для нашей страны - суицид среди подростков и молодежи. Как подчеркивал в своем депутатском запросе мажилисмен Артур Платонов, среди казахстанских школьников до 15 лет наблюдаются пять случаев суицида на 100 тысяч детей. Среди подростков от 15 до 17 лет показатель почти втрое выше.

По информации КПСиСУ, в группе подростков 15-17 лет в 2017 году произошло 98 суицидов. Наибольшее количество пришлось на июнь (13 у мужчин и пять у женщин), июль (восемь у мужчин и четыре у женщин) и октябрь (по пять у мужчин и женщин).

Что же такое суицид? Что заставляет человека прерывать свою жизнь и что должны предпринять родители, окружающие люди, в целом общество, чтобы сохранить жизнь своим детям, тысячам своих граждан?

Самоубийство, суицид (от лат. *suicaedere* - убить себя) - это сознательное, намеренное и быстрое лишение себя жизни. Суицидальное поведение-это мысли или тенденции, которые подвергают человека риску совершить самоубийство.

Распространенными факторами риска самоубийств является наличие психологических проблем: депрессии, предыдущие попытки самоубийства и получение психиатрической помощи в прошлом. В числе факторов риска также личные неудачи, смерть близкого друга или члена семьи, развод, оставление родителями, беременность и разрыв с парнем или девушкой; злоупотребление психоактивными веществами; насилие в отношении подростка дома или вне дома; неспособность обсуждать гнев

или другие неудобные чувства с членами семьи или друзьями. Эти чувства могут включать в себя одиночество.

Существует три типа суицидального поведения: демонстративный – проявляется в порезах вен, отравлением неядовитыми таблетками; аффективный – попытки повешения, отравление сильнодействующими токсичными препаратами; истинный – чаще всего прибегают к повешению.

Личностные стили суицидентов во многом зависят от их психического, психологического, эмоционального состояния. Специалисты определяют тринадцать типов личностных стилей:

1. Импульсивный, когда драматические решения принимаются внезапно при возникновении проблем и стрессовых ситуаций, имеются трудности в словесном выражении эмоциональных переживаний.

2. Компulsiveный характерен для людей с высокой планкой собственных достижений, проявляется при соотнесении целей и желаний с реальной ситуацией в жизни, ригидность: любое изменение жизни в худшую сторону может привести к суициду.

3. Рискующий - происходит балансирование на грани опасности является привлекательным и вызывает приятное возбуждение, они как бы играют со смертью;

4. Регрессивный - характеризуется снижением по разным причинам механизмов психологической адаптации, эмоциональная сфера недостаточно зрелая и несколько примитивная.

5. Зависимый – преобладает беспомощность, безнадежность, пассивность, необходимость и постоянный поиск посторонней поддержки.

6. Амбивалентный – в наличии одновременное влияние двух побуждений - к жизни и смерти.

7. Отрицающий - преобладает магическое мышление, которое склоняет к отрицанию конечности самоубийства и его необратимых последствий, отрицание приводит к снижению контроля над волевыми побуждениями, что усугубляет риск суицида.

8. Гневный - испытывают затруднения в выражении гнева по отношению к значимым лицам, а также недовольство к самим себе за то, что чувствуют гнев.

9. Обвиняющий - убежденность в том, что проблемы непременно возникают по чьей-нибудь или собственной вине.

10. Убегающий - бегство от трудной ситуации с помощью самоубийства стремление избежать или покинуть травмирующие обстоятельства/

11. Бесчувственный - характерно притупление эмоциональных переживаний.

12. Зброшенний - переживание пустоты вокруг, грусти, глубокой скорби.

13. Творческий – самоубийство воспринимается как новый и очень удачный способ выйти из неразрешимой ситуации.

Исходя из вышесказанного, можно нарисовать общий портрет суицида. Как считает большинство ученых, суицидальное поведение — это результат социально-психологической дезадаптации личности, происходящей либо вследствие неблагоприятного стечения обстоятельств, либо при субъективной интерпретации индивидом жизненных проблем как неразрешимых (то есть суицид — это реакция на выпадение человека из общества и невозможность решить свои проблемы).

Усольцева В.Б., социальный педагог

КГУ «Колледж сферы обслуживания г.Петропавловска имени И.Даутова»

ДЕТСКИЙ ТРУД: РАБСТВО ИЛИ ЖИЗНЕННАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ

Согласно законам Республики Казахстан, каждый человек имеет право на труд, право на выбор профессии. Также человек по закону имеет право на безопасные условия труда. По закону, дети тоже имеют возможность проявлять свои способности и реализовать себя как личность через трудовую деятельность. Уже в 14 лет ребенок может быть принят на работу, но при этом обязательно должен быть заключен трудовой договор, должно быть согласие родителей и работа не должна мешать учебе. Любой труд человека, не достигшего 18 лет не должен причинять вред его здоровью.

Мало кто знает, что детский труд еще в 1833 году в Великобритании, как наемный труд малолетних лиц, был законодательно ограничен. В период капиталистического строя применение наемного детского труда на производствах было делом обыденным, при этом дети могли работать, начиная с 5-6 лет. Так как детский труд эксплуатировался на тех же условиях, что и труд взрослых рабочих, это приводило к высокой смертности среди детей и подростков. Хотя в Великобритании и было ограничение детского труда, но оно было каким-то смешным, дети 9-13 лет согласно законам могли работать по 8 часов в день, подростки 13-18 лет по 12 часов, успокаивает, что ночной труд категорически запрещался. В Иране, Турции, Португалии, Таиланде, Коста-Рике, Гаити дети принимались на работу с 12 лет. В Японии, Австралии, Исландии, Швеции, ЮАР не запрещается применение труда детей и подростков в ночное время.

Проблема детского труда, несмотря на законы об улучшении условий труда детей, остаётся одной из острых социальных проблем современности во всем мире.

Ежегодно июнь месяц, во многих странах мира проходит под знаком Международных дней борьбы против детского труда. Эта тема всегда актуальна и о ней надо говорить, как с взрослыми, так и с детьми.

Наступает лето школьники и студенты выходят на каникулы. Многие дети, кому родители смогли приобрести путевки, разъезжаются по летним лагерям отдыха или с родителями отправляются на курорты. А вот те дети, которые часто оказываются в сложной жизненной ситуации, у которых родители уже много лет не работают, им ничего другого не остается, как обеспечивать себя и свою семью материально. К сожалению, даже Конвенция МОТ № 138 «О минимальном возрасте для приема на работу» и Конвенция МОТ № 182 «О запрещении и принятии немедленных мер по искоренению наихудших форм детского труда» не может заставить ребенка сидеть и ждать, когда же его нерадивый родитель принесет в дом еду или новую одежду.

На протяжении всего периода обучения детей в образовательных учреждениях не зависимо от форм собственности, мы рассматриваем с ними вопросы о труде, будущей профессии и конечно же разъясняем, что подпадает под понятие наихудшие формы детского труда. Это рабство и принудительный труд детей; использование детей в незаконной деятельности, например в продаже наркотиков; работа, которая может нанести вред здоровью или мешает учебе. Каждый ребенок со школьной скамьи знает, что имеет право на защиту от экономической эксплуатации и работы, которая может быть опасна для него или мешает его образованию, причиняет вред его здоровью, физическому, психическому, духовному и моральному развитию. Также на занятиях и лекциях мы разъясняем, что в понятие "детский труд" не входит такая работа, как помощь родителям по дому или в семейном деле, зарабатывание карманных денег после школы или во время школьных каникул, законным путем, а наоборот способствует развитию ребенка и благосостоянию семьи, помогает ребенку получить навыки и опыт, которые потребуются в будущем для того, чтобы стать полноценным членом общества.

Часто проходя мимо мечетей или церквей можно наблюдать картину, что вместе с взрослыми людьми милостыню просят маленькие дети. Иногда родители насильно заставляют это делать детей или своими постоянными пьянками вынуждают их вести самостоятельную жизнь на улицах города, причем зачастую с самого раннего возраста. Некоторые подростки обучаются по

индивидуальным программам или в вечерней школе, так как вынуждены работать, чтобы обеспечить себя и своих родителей. Чаще всего это подростки 16-18 лет. К сожалению, эти дети работают чаще всего разнорабочими, а это значит, им приходится поднимать тяжести, выносить мусор, мести улицы, перевозить или переносить груз. Есть подростки, которые ради денег идут на воровство, кражи, не осознавая, что это может привести не к обогащению, а к скамье подсудимых. Тяжелее всего в период летних каникул приходится детям из сельской местности – из маленьких поселков, ведь они выполняют целый день самую различную работу, даже самую тяжёлую и здесь уже не важно помочь это родителям по хозяйству или нет – такая работа может серьезно навредить здоровью.

Очень неприятно узнавать, что дети, занятые на тяжелой работе, не всегда получают за нее достойную оплату. Так как это только дети, то работодатель может и вообще отказаться оплатить труд, хотя взрослый работник за более меньший объем работы получит достойный заработок. При приеме на работу детей работодатели не всегда заключают с ними договор, так как это позволяет не платить налоги государству, и без договора меньше ответственности за этого ребенка. Такой работодатель знает, если ребенок пришел к нему и согласен на любые условия, то у него безвыходная ситуация, за него не придут просить родители, никто не будет отстаивать его права.

Наиболее продуктивно проходят занятия, на которых не только говорит лектор, но и демонстрируются видеоматериалы, разбираются конкретные ситуации из жизни детей попадающих в рабство. Фильмы о том, как пытаюсь выжить в «большом» мире дети добывают средства к существованию и как становятся жертвами в руках своих собственных родителей дают в разъяснительной работе наибольший результат.

Из года в год вопрос эксплуатации детского труда поднимается на рассмотрение комиссии по защите прав несовершеннолетних города и области, на правительственных мероприятиях, депутаты маслихатов предлагают ряд мероприятий по решению данного вопроса, но работодатели упорно делают вид, что ничего не происходит, и по-прежнему принимают на работу молодежь и подростков, не заключая трудовых договоров. Например, в летний период очень востребованы молодые коммуникативные девушки и парни в летних кафе в качестве официантов. Первое время все проходит замечательно, работники

получают ежедневно заработную плату, чаевые, но постепенно им начинают делать замечания, производить какие-либо вычеты, даже за самые незначительные ошибки. В конечном итоге подростка увольняют и берут на его место другого и так происходит до тех пор, пока сезонное кафе не закроется. Самое примечательное это то, что у претендента на должность официанта не требуют санитарной книжки, справок о судимостях и других документов, которые обычно предоставляются при устройстве на работу согласно законодательства Республики Казахстан.

Проведенное мною исследование показывает, что зачастую более 60% молодежи по окончании профессионально-технического учебного заведения не идут работать по профессии, они устраиваются на ту работу, которая, как им кажется, принесет больше прибыли. Как показывает практика, такая работа обычно бывает не официальной, не производятся пенсионные отчисления, не выплачивается налог и не предоставляется трудовой отпуск. Рано или поздно с этой работы увольняются, так как условия не оправдывают обещания.

10% молодых людей уходят с учебных заведений так и не завершив полный курс, так как видят перед собой якобы денежные перспективы, но через год-два приходят на это место более молодые и образованные и им приходится искать новую работу или бежать восстанавливаться на дальнейшее обучение.

В ходе занятий с подростками и молодежью мы помогаем им самостоятельно делать выводы, сопоставлять факты, учим работать с юридической документацией, каждый при этом может выразить своё мнение по проблеме эксплуатации детского труда в наше время.

Детство у каждого ребёнка должно быть счастливым, дети должны знать свои права и обязанности, радоваться жизни. Должны помнить, если появилась возможность заработать, то прежде, чем принять решение необходимо посоветоваться или спросить себя: не вредна ли эта работа для здоровья; законна ли эта работа; не мешает ли работа учебе. Если появились сомнения необходимо отказаться, а если решили идти до конца – заключите трудовой договор, не становитесь рабами.

Литература:

1. Трудовой кодекс Республики Казахстан/ Кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 414-V ЗРК.
2. Конвенция МОТ № 138 «О минимальном возрасте для приема на работу»
3. Конвенция МОТ № 182 «О запрещении и принятии немедленных мер по искоренению наихудших форм детского труда».

Д.п.н. Товканець Ганна Василівна
Мукачівський державний університет, Україна

КУЛЬТУРА КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КРИТЕРІЇ І ФУНКЦІЇ

Сучасне соціальне середовище в умовах прогресуючого розвитку найновіших інформаційних технологій опинилося перед вибором: зберегтися в статичному стані або ж розвиватися, не відстаючи від динамічного розвитку світової цивілізації. Посилення взаємозалежності в економічному та політичному житті, розвиток телекомунікацій актуалізує розробку геополітичних і гео економічних пріоритетів, зокрема переосмислення проблем соціо-культурних взаємовідносин.

Перехід до ринкових відносин вимагає іншої системи комунікації людини з навколишнім світом. Затвердження пріоритету приватної ініціативи, підприємливості, вміння пристосуватися до мінливих економічних і соціально-політичних умов, а також прагнення України увійти в число розвинених країн світу вимагає формування такої людини, яка здатна використовувати найсучасніші технічні засоби комунікації, спиратися на різні джерела інформації для вибору і прийняття найбільш оптимальних рішень в своїй виробничій та дозвілльовій діяльності.

Основними критеріями культури сучасної комунікації є психологічні чинники: повага до особистості й гідності партнера по комунікації, забезпечення ефективності комунікації та творчість у взаємодії.

1. Повага до особистості й гідності партнера по комунікації пов'язана з відсутністю впливу на внутрішній світ людини, забезпечення можливості вступу з нею в будь-який діалог. Цей показник включає в себе використання засобів вираження ввічливості, відсутність жорсткого тиску, повагу до права іншої людини мати власну точку зору тощо.

2. Забезпечення ефективності комунікації, тобто досягнення бажаної мети, заради якої людина реалізує комунікативну взаємодію, і встановлення психологічного комфорту між учасниками цієї взаємодії.

3. Творчий компонент в комунікації: крім знань усталених норм, правил, стереотипів поведінки людини необхідне вміння спілкуватися в неординарних ситуаціях, враховуючи індивідуальність партнера. Це передбачає наявність певних особистісних здібностей, зокрема здатності до саморозвитку.

Щодо особливостей педагогічної комунікації і її соціальної функції, то необхідно відзначити наступне:

- взаємодія педагога і учня передбачає, перш за все, обмін інформацією пізнавального і афективно-оцінного характеру. Передача цієї інформації здійснюється як вербальним шляхом, так і за допомогою різних засобів невербальної комунікації. Таким чином здійснюється інформаційна функція педагогічної комунікації.

- комунікація як діалог розгортається в умовах когнітивно-складного відображення людьми один одного. Психологічно грамотне сприйняття педагога учнем допомагає встановити на цій основі взаєморозуміння й ефективну взаємодію. Вступаючи у взаємини з учнями, педагог пропонує себе як партнера по комунікації. Це передбачає певну активність педагога. Бажано, щоб він створив позитивне враження на учнів. Ця здатність суб'єкта комунікації формувати про себе позитивне враження отримала назву самоподачі. Існує три основні мотиви самоподачі: *прагнення до розвитку відносин, самоствердження особистості і необхідність професійного плану*. Функція самоподачі або функція самопрезентації в педагогічному спілкуванні допомагає самовираженню і педагога, і учня;

- у спілкуванні завжди відбувається взаємодія інтелектів людей, їх емоційних сфер і їх волі, а це означає, що і в педагогічному спілкуванні фактично постійно розгортається взаємодія характерів і, зрозуміло, взаємодія особистостей, особистостей педагога і учня, взаємодія учнів, а також професійні контакти педагогів. Все це знаходить своє відображення в інтерактивній функції педагогічної комунікації, суть якої полягає, перш за все, в організації взаємодії між педагогом і учнем, тобто в обміні не тільки знаннями та ідеями, а й діями;

- реалізація афективної функції комунікації полягає в емоційній стимуляції, розрядці, полегшенні, психологічному комфорті і контролі афекту, його нейтралізації, корекції або створенні соціально значимих афективних відносин. У стані комфортної комунікації дві особистості - педагог і учень - починають утворювати загальний емоційно-психологічний простір, в якому

розвивається процес залучення учня до цивілізаційної культури, різнобічного пізнання навколишньої соціальної дійсності і самого себе, своїх можливостей і здібностей, тобто розгортається процес соціалізації особистості учня.

Зв'язок різних функцій комунікації, їх динаміка найбільш повно простежуються в рівневій схемі комунікації, запропонованою Я. Яноушек [2].

Перший рівень – передача і прийняття інформації, її кодування і декодування, яка здійснює вирівнювання відмінностей, наявних у вихідній інформованості індивідів, які вступили в комунікаційний контакт.

Другий рівень – комунікація набуває взаємного характеру, де вона стає взаємною передачею і прийняттям значень учасниками. На цьому рівні комунікація безпосередньо пов'язана з їх спільною діяльністю у вирішенні спільної справи, яка веде до деякої диференціації функцій не тільки в діяльності, але і в пов'язаній з нею комунікації.

Третій рівень – на передній план виступає те, що для комунікації найістотніше, а саме: прагнення зрозуміти установки і погляди один одного, прислухатися до думки інших, навіть коли з ним не погоджуються і т.д. В цьому випадку комунікація спрямована на формування загальної оцінки досягнутих результатів, вкладів окремих учасників

Механізмами залучення особистості до комунікації є врахування рівня психічного і соціального розвитку особистості, формування свідомості особистості, узгодженість суспільних норм. Залученню людини до домінуючої в даному суспільстві культури (до цінностей, способів діяльності і мислення тощо, які поділяє більшість членів даного суспільства) сприяє система освіти. Культура комунікації в освітньому середовищі складається з двох компонентів: комунікації з різними джерелами знань, укладених в матеріальних носіях, і міжособистісної комунікації з вчителями та учнями своєї і протилежної статі. Змістом взаємодії в системі «педагог – учні» є обмін інформацією і взаємовплив, а інструментом їх реалізації в освітньому процесі виступає професійна педагогічна комунікація.

Культура педагогічної комунікації є комплексним поняттям, що містить передусім особистісну культуру тих, хто спілкується, у якій дуже важливими є такі компоненти: високий рівень загальної культури; культура мислення; культура мовних засобів і способів формування та формулювання думки;

культура педагогічного впливу, що викликає адекватну реакцію учня у відповідь; культура прогнозування реакції партнера з комунікації у відповідь; культура слухання; культура підтримання комунікації; культура виправлення помилкової дії тощо [1, с. 321].

Особливістю сучасної освіти є те, що при сучасних дуже швидких темпах розвитку суспільства нове покоління вже не може спиратися тільки на досвід своїх батьків, тому завдання школи - навчити дітей самостійно діяти і приймати рішення в нових умовах.

Література

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 480 с.
2. Общение и оптимизация совместной деятельности. Под ред. Г.М.Андреевой и Я.Яноушека. - М.: Издание МГУ, 1997. - 304 с.
3. Основні вектори філософії комунікації / В. Г. Кремень, С. О. Заветний, О. С. Пономарьов // Філософія комунікації: філософія, психологія, соціальна комунікація. – 2010. – № 3. – С. 6–10.

**Кенжебекова Р.И.- п.ғ.к., профессор, Юнус К., Кенжекулова А.М.,
Темирова К.М.**

*Silkway халықаралық университеттің магистрантары Шымкент қ.,
Қазақстан*

СӨЙЛЕУІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТҮЙСІГІ МЕН ҚАБЫЛДАУЫ

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Болашаққа бағдар – рухани жаңғыру» мақаласында «Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, сонымен бірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін. Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады [1].

Сөйлеуі бұзылған балаларда, фонетико-фонематикалық қабылдау кемшілігі кездеседі және сқйлеу – есту мен сөйлеу қозғалу анализатор-ларының байланысы міндетті түрде байқалады. Г.Ф. Сергееваның зерттеуі бойынша, сөйлеу-қозғалу анализаторлары қызметінің бұзылуы, әсіресе, дизартрия мен ринологияда, фонемаларды есту арқылы қабылдауға қатты әсер етеді. Демек, мұнда үнемі дыбыстау және дыбысты қабылдау кемшілігі болады. Кейбір жағдайда, айтылуда қарама-қайшылығы жоқ фонемалар ажыратылады, енді бір жағдайда айтылуда сараланатын фонемалардың өзі ажыратылмайды. Дыбыстаудағы «тірек» қаншалықты аз болса, фонема бейнелерін қалыптастыру соншалықты нашар болады. Ал, фонемалық есту қабілетін дамыту, тілдің барлық жағын қатар қамтып, дамытумен тікелей байланысты, бұл өз кезегінде, баланың жалпы дамуын қамтамасыз етеді.

Сөйлеу патологиясы бар балаларда, аталған психикалық қызмет тежеле дамиды. Зерттеулер көрсеткендей, нақты объектілер мен бейнелерді көру арқылы қабылдау, бұл балаларда анағұрлым төмен деңгейде болады. Әсіресе, таныс емес ракуста берілген мен заттарды тану қиындық туғызады. Олар заттың бейнесін қабылдау үшін, ұзағырақ уақытты қажет етеді. Мысалы, перцептивтік әрекеттерді қажет етеді. Бұлар бағдарлаудың ең қарапайым түрлерін ғана

қолданады, айталық, үлгіге сәйкестендіру сияқты. Мысалы, фигураларды салыстыруда олардың пішіндеріне емес, түстеріне сүйенуі мүмкін. Ал, қалыпты дамудағы балалар, негізінен көру арқылы салыстыру жолын қолданады[2].

Ауыр тіл мүкістігі бар балалардың сөйлеуді бақылау кезінде, олардың сөйлеуін ұйымдастырудағы қиындықтары, өзге адамдармен қарым-қатынасына теріс әсер ететіні анықталған. Бұл категориядағы балалардың тілдік және коммуникативті дағдыларының өзара байланысы, яғни сөздік қордың жұпынылығы мен сараланбауы, етістік сөздігінің аздығы, байланысты сөйлеудің ерекшеліктері т.б. толыққанды тілдік қарым-қатынасқа кедергі жасайды. Содан сөйлесу қажеттілігі төмендейді, коммуникация формалары қалыптаспайды, мінез – құлық ерекшеліктері пайда болады: тілдік байланысқа қызықпау, негативизм, сөйлесу ситуациясында, бағдар жасай алмау.

Ауыр сөйлеу патологиясы бар, мектеп алды жасындағы балалардың тілдік қатынасында, қалыпты дамудағы 2-4 жасқа тән және ситуациялық – іскерлік форма басым болатынын көрсетеді. Балалардың бірқатарына, сөйлесудің ситуациялық емес, танымдық формасы басым. Олар ересек адамдардың, педагогтың ұсынысын қуана қабылдайды. Мысалы, кітап оқу: қарапайым мәтіндерді зейін қойып тыңдайды, бірақ, оқылып болғаннан кейін, әңгіме- сұхбат ұйымдастыру өте қиын балалар оқылған кітап бойынша, мүлдем сұрақ қоймайды, тіпті өздері мазмұндап бере алмайды, себебі, монологтық сөйлеу түрінің репродуктивтік жағы қалыптаспаған. Осылайша, ауыр тілдік патологиясы бар балалардың тілдік және когнитивтік бұзылуы олардың қоршаған ортамен толыққанды коммуникативті байланыстарының орнығуына, ересектермен тіл табысуға кедергі жасайды, құрбыларынан, ұжымнан бөлектенуе мәжбүр етеді. Осыған орай, бұл балаларды социум талаптарына сәйкес қолайлы, тиімді бейімдеу мақсатында, тілдік, танымдық және коммуникативті әрекеттері компоненттерін дамыту мен түзетуге бағытталған, арнайы жұмыстар жүргізілуі қажет.

Дефектология – бала дамуындағы әр түрлі ауытқулар мен денсаулықтың бұзылу себептерін зерттейтін ғылым. Бұл пәннің мақсаты – әр түрлі дәрежедегі дамуында ауытқуы бар балалардың психофизикалық дамуындағы ерекшеліктерін қалыптастыру, осы тұрғыдағы балаларға коррекциялық тәрбиелеу жұмыстарын жүргізуінің бағыты мен оқытудың мазмұны туралы білімді қалыптастыру. Дефектология ғылым ретінде әлі де кеңінен мәлім бола

қоймағанымен, ғалымдар және әр түрлі ғылым саласындағы мамандар оған аса зор мән беріп отыр[3].

Балалардың өсіп-дамуы бұзылған кезде алуан түрлі ауытқушылық болғандықтан, аномальды балаларды зерттеу қиындай түседі. Мысалы, есту мүшелері, көзі зақымданады, балаланың қимылында, жүріс-тұрысында иекемсіздік байқалады, орталық жүйке жүйесі және т.б. қызметі бұзылады. Ондай бұзылудың қайсысы да баланың өсіп-дамуына өз тарапынан әсер етеді.

Дефектология көптеген ғылымдармен байланысты. Дефектология аномальды балалардың психологиялық ерекшеліктерін білу мақсатында жалпы психологияға сүйенеді. Дефектология мен педагогиканың алдына қойған мақсаттары бір бағытқа негізделген, сондықтан олар мына мәселелерді шешеді: білім беру әдісінің мазмұны, бағдарлама түзу принципі, арнаулы мектептерге арналып шығарылған оқулықтар, бағдарлама мазмұны, қабылдау ерекшеліктері. Дефектология ғылымы жалпы педагогикадағы білімнің мазмұнына сүйене отырып, аномальды балалардың әр категориядағы мүмкіндіктеріне қарай өздерінің білім беру жүйесін ендіреді.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар - рухани жаңғыру // Егеменді Қазақстан газеті –Алматы, 2017. - №10(78). - Б. 1-2.
2. Малдыбаева А.О., Орынбаева Э.Ә. «Дефектология негіздері» Шымкент 2007 ж.
3. Намазбаева Ж. «Дефектологтың кеңесі» А., 1980 ж.

Молдабек Қ.- п.ғ.д., профессор, Юнус К., Темирова К.М., Кенжекулова А.М.
Silkway халықаралық университеттің магистрантары Шымкент қ.,
Қазақстан

ТІЛ МҮКІСТЕРІН ЖӨНДЕУ АМАЛДАРЫ

«Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» инклюзивті білім беруді дамытудың алғышарттары жасалынды [1].

Елімізде бәсекеге қабілетті білім беруді жоғарылату үшін сапалы білім беру арқылы адам капиталын дамытуға бағытталған Қазақстан

Республикасында Білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: «Әлем жаһандық сын-тегеуріндер кезеңінде өмір сүруде.

Тілдің бұзылуы түрлі жаста, әсіресе жас балаларда көп кездеседі. Сөйлеудегі бұзылу төмендегідей топтарға бөлінеді:

Фонетикалық бұзылулар – бір дыбысты немесе бір топқа жататын дыбыстарды айта алмау (тіл ортасы, шұғыл, ызың, тіл алды дыбыстардың бұзылуы; дауыссыз дыбыстардың қатаң – ұяң – үнді айтылуының бұзылуы, дыбыстарды дұрыс қабылдау қабілетінің бұзылуы). Бұған дислалия, дизартрия, фонетикалық-фонематикалық жетілмеу жатады.

Лексикалық-грамматикалық бұзылулар. Бұған жататындар: фразедағы және сөйлемдегі сөздердің өзара қиыспауы, шектеулі сөздік қор, жадағай фраза; шылаулар мен жалғау-жұрнақтарды қате қолдану (сөйлеудің жалпы жетілмеуі).

Қарқындылық – ырғақтық бұзылулар: мидағы қозу үдерістерінің басымдылығымен байланысты болатын шапшаң қарқын (брахилалия); тежелу үдерістері басым болатын баяу қарқын (брадилалия); үзік-үзік қарқын (қажетсіз паузалар, сүріну, құрысу сипатты емес кекештену – физиологиялық итерациялар, полтерн және құрысу сипатындағы – тұтығу немесе кекештік).

Әуендік – екпіндік бұзылулар: екпінді дұрыс қоймаумен байланысты, дауыстың күші мен жоғарылығы, тембрінің бұзылуына қарай (ақырын, қарғылық, бақылдақ және т.б.). мысалы: ринолалия, дисфония, ринофония т.б.

Сөйлеудің жүйелі бұзылуы: сөйлеу мүмкін емес немесе былдырлау мүмкіндігі ғана болады, мысалы, алалия және афазия.

6. Жазба тілдің бұзылуы: жазуда: фонеманың графемаға қате айналуы; толық жазбау; сөздегі әріптерді тастап кету немесе шатастыру; сөйлеудегі сөздердің өзара қиыспауы немесе орындарының ауысуы; жазу жолынан шығып кету т.б., оқуда: дыбыстарды алмастыру мен шатастыру; әріптеп оқу; сөздің дыбыстық-буындық құрамын бұрмалау; оқылғанды түсінудің бұзылуы; аграмматизмдер. Мысалы: дислексия мен дисграфия [2].

Дислалия – сөйлеу тілі мүшелерінің анатомиялық кемістіктерінен дыбыстардың бұзылып айтылуын сипаттайды. Дислалия сөйлеу тіліндегі ең көп тараған мүкістіктер. Пайда болу себептеріне қарай дислалия механикалық және функционалдық болып бөлінеді.

Органикалық дислалияға сөйлеу тілі аппаратының сыртқы сүйек құрылысының және бұлшық ет түзілісінің органикалық кемістігінен дыбыстардың бұзылып айтылуы жатады. Органикалық дислалияның ерекшеліктері: тіл асты желбезегінің тым қысқа болып бітуінен, тілдің ұшы жоғары қарай емін еркін көтеріліп қимылдай алмайды да, таңдай арқылы айтылатын дыбыстар бұзылады. Сонымен қатар тілдің ауыздың ішіне зорға сиып тұратын өте етжеңді үлкен немесе өте кішкентай жіңішке болуы да дыбыстардың дұрыс айтылуын қиындатады.

Соныменен, органикалық дислалия бұл перифериялық аппараттың сүйегі мен бұлшық етіне зақым келуінен дыбыстардың дұрыс айтылмауы.

Перифериялық сөйлеу аппаратының бұзылуы туа пайда және жүре пайда болуы мүмкін.

Туа пайда болатын кемістікке жататындар:

прогнатия - жоғары жақ төменгі жақтан алға шығып тұрады;

прогения – төменгі жақтың алға шығуы;

тістердің дұрыс орналаспауы;

еріннің түрлі кемістіктері;

таңдай параличі;

Жүре пайда болатын кемістікке жататындар:

сүйектер мен бұлшық еттердің зақымдалуының нәтижесінде артикуляциялық аппаратта пайда болатын түрлі кемістіктер [3].

Дұрыс тістеу – бұл астыңғы алғы тістер үстіңгі тістермен сәл жабылып тұрады.

Осындай міндеттер аясында инклюзивті білім берудің даму мәселесі жүйелі тұрғыдан нақты және жан-жақты қарастыруды қажет етеді. Гуманистік білім берудің тұжырымдарына сүйенсек, ондағы балалардың қандайы болмасын, қай-қайсысы болмасын дамудың шексіз мүмкіндіктері бар тіршілік иесі екендігіне сену және сол бағытта жұмыс жасау керектігі айқын танылады.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы.ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: 2010 жылғы 7 желтоқсан№1118// www.nkaoko.kz/documents/law_of_education/
2. Қ.С. Тебенова; А.Р. Рымханова «Арнайы психология» Алматы 2011ж
3. Грищенко Л. Л. «Устранение дефектов речи», «Семья и детский сад» №1 2005 г.

CONTENTS

PEDAGOGICAL SCIENCES

Strategic directions of reforming the education system

Бәкірова Жанел, Елубаева Айым, Ниязова Мадина ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ

АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ 3

Янченко П.В. СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ

ДОДАТКОВИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ПРАВОВОГО НАПРЯМУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА

УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ 7

Modern methods of teaching

Мусина В.Т., Медиева С.Х., Копбалина К.Б., Даян М БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ

ЭЛЕКТРОНДЫ ОҚУЛЫҚТЫ ПАЙДАЛАНУ 14

Залесский Б.Л. НА ПУТИ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ СТАНДАРТАМ В ФОРМАТЕ 3+

..... 18

Сарсекеева Ж.Е., Кабдрашитов К.К., Шаяхметова М.Н. РАЗВИТИЕ

ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ..... 21

Тукенова К.Т. СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ 24

Решетилов К.В. POWERPOINT – ПОМІЧНИК ЧИ ВБИВЦЯ ІНТЕЛЕКТУ 27

Свирепчук И.А. ПИСЬМОВЕ МОВЛЕННЯ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ 30

Shomanbayeva M.T., Abdikerim G.Zh. WORKING WITH TWO-DIMENSIONAL

ARRAYS IN THE DELPHI ENVIRONMENT USING THE STRINGGRID COMPONENT. 34

Ibraimova B.E., Shomanbayeva M.T. THE GENERAL STRUCTURE AND

CHARACTERISTICS OF THE DATABASE THEME IN THE PROFILE COURSE OF

INFORMATICS..... 42

Байдилдакызы М. ЕҢБЕККЕ БАУЛУ САБАҒЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫ БЕЛГІЛІ БІР

КӘСІПКЕ БЕЙІМДЕУ 48

Лытнева Е. Г., Смелянская Н.И. РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ

НАВЫКОВ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ ВНЕДРЕНИЕ ПОДХОДА LESSON STUDY 51

Бейсенбай Н СЫНЫПТАН ТЫС ОҚУ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ

ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ 56

Тағыбаева А ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ІС-ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ 61

Болатбек А ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНА ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ЖАЙЫ.....	65
Бельгибаева Г.К. , Жансерикова Д.А. , Бухаршина А.С., Жуманияз А., РУХАНИ ЖАҒҒЫРУ БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА БАЛАЛАРҒА ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕ БЕРУ	71
Бельгибаева Г.К. , Омашева Т.М., Аюпова А. Е., Докумбаева К. Т., РУХАНИ ЖАҒҒЫРУ – ЖАС ҰРПАҚТЫҢ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМІН ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ	75
Макушинская Т.Г., Нарбут Е.М. УЧЕТ КУЛЬТУРНО-КОГНИТИВНОГО ПОДХОДА ПРИ ПЕРЕВОДЕ С НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА.....	80
Social pedagogy	
Карманова Ж.А., Бейсенбекова Г.Б., Байкенова А.Е., Ильясова Ж.К. ОБЩИЕ ЧЕРТЫ СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ	83
Усольцева В.Б., ДЕТСКИЙ ТРУД: РАБСТВО ИЛИ ЖИЗНЕННАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ	87
Товканець Г.В. КУЛЬТУРА КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КРИТЕРІЇ І ФУНКЦІЇ	92
Кенжебекова Р.И., Юнус К., Кенжекулова А.М., Темирова К.М. СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТҮЙСІГІ МЕН ҚАБЫЛДАУЫ.....	96
Молдабек Қ., Юнус К., Темирова К.М., Кенжекулова А.М. ТІЛ МҮКІСТЕРІН ЖӨНДЕУ АМАЛДАРЫ	99

246063
246205
245745
245750
245813
245897
245965
246228
246278
246280
246290
246318
246381
246383
246385
246417
246418
246426
244663
245423
246245
246274
246275